

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

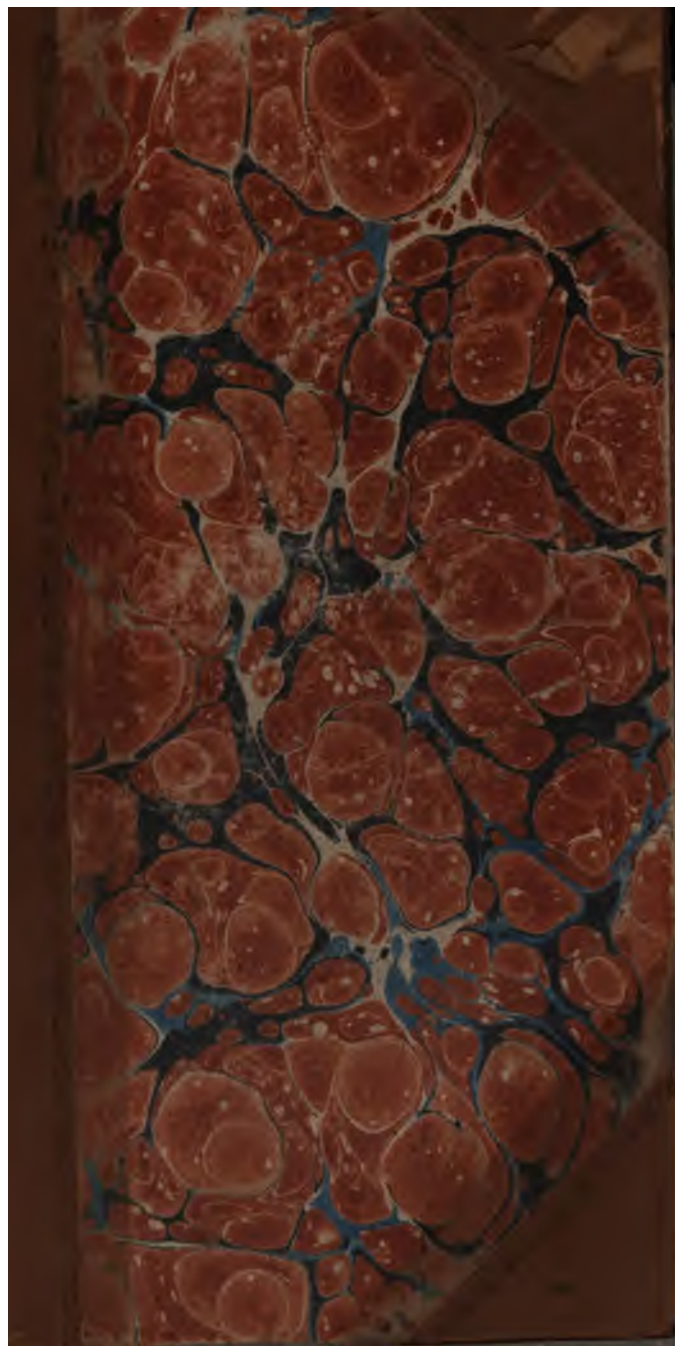
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

J010457N

32,

834.

I D E A

LEXICOGRAPHIÆ

NOVI TESTAMENTI.

ADUSCULUM

JOHANNES BRÖCHNER.

HAUNLÆ, MDCCCXXXII.

TYPIA EXCEDEBANT BIANCO LUNO & SCHNEIDER

834.

Recolenti mihi sæpe mecum rationem, quæ singula litterarum genera, quæ theologiæ nomine comprehenduntur, sensim exculta præsentem induerint formam, si quæ omnino æqvabilis sibi quæ constans in hac omnium rerum perturbatione iis adscribi queat, simul ultro se offert studium conjiciendi, et quasi divinandi, quænam illis in posterum sors immineat, quænam illis sint addenda, quæ resecanda, et quæ præcæsumum via iis sit inunda, qui, tortum jam funem sequi dedignati, non contemnendas symbolas futuris hujus disciplinæ formis sint addituri. Neque enim ulla facile ætas, ut scite observavit *Fr. Schlegel* (*Philos. d. Geschichte* 2. p. 307.), in omnibus et vitæ et scientiæ campis studio tam vehementi lateque patienti ad futura ferebatur quam ea, in qua vivere nobis contigit. Sed hæc ipsa res multas habet cautiones, quum æque cavendum sit, ne ea signa audiamus, quæ receptui canunt, atque illorum vestigia evitanda, qui, gliscente novandi pruritu abrepti, novam prorsus rerum faciem promittunt, et fundamentum a patribus probe jactum alto supercilio spernunt, præcipientesque sunt. Quam enim

divinus rerum moderator omnibus humanis rebus proposuit legem, ut superiora secutura truderent, atque hæc illorum conditionibus essent adstricta, eam nescio an majori jure de litterarum disciplinis prædicare non liceat, quæ omnium minime singulorum hominum et singularum ætatum, sed omnium per vices se excipientium sunt habendæ. Etenim in hoc rerum orbe nullum solivagum dominari tenorem, a superioribus momentis avulsum, vel exinde patet, quod et ii, qui novas aperuerunt vias, aliqua securitate et perennitate insignes, antecessorum studiis magnam certe partem sua superstruxerunt. Nec vero hæc reciproantium virium et rationum necessitudo externa tantummodo spectanda est, temporis, loci, similiumque rationum conditionibus subjecta, sed, quantum fieri potest, interna et organica tenenda est animoque ingeneranda. Quæ quidem frugifera veritas, nunquam oblivioni tradenda, antiquis semelque receptis juvenilem colorem mobilemque vigorem addit, efficitque, ut in aliis novandis sobrii, nec cæco impetu ruentes, temporum rerumque vicissitudinibus et necessitatibus optime consulamus. Utrumque vero recte dixeris beatissimam rerum humanarum conditionem, cui nil magis inimicum quam aquæ vel alte stagnantes, vel immodice turbatæ.

Enimvero, ne vagetur oratio, hoc idem valet de gravissima illa disciplina, quæ in religionis christianæ monumentis enarrandis versatur. Sed hæc fertilis arbor, multorum seculorum cura et industria aucta et irrigata, diversos protrudit ramos.

Etenim vel id agunt, ut, quoniam sensus singulis effatis subsit, exponant, vel usum loquendi, diversosque ejus flexus et anfractus ita persequuntur, ut singula sermonis φαινόμενα ad universas causas certaquo grammatica praecepta revocentur, vel vocabula et formulas biblicas ad communes summas et conspectus colligunt, vel historicas circumspiciunt res, quibus auctores horum librorum et primi lectores cingebantur, vel denique textus diversitatem, quam ex codd. collectam habemus, critico examini subieiunt, ut alia taceamus. In quibus omnibus haec disciplina nequaquam aequaliter est provecta. Cum enim in illo loco, quem primum posuimus, plurima, si a paucissimis discesseris, de quibus, si res tanti esset, in aeternum disputari possit, sint expedita et quasi absoluta (quantumvis alia ratione fateamur, inexhaustos semper manere thesauros sapientiae et intelligentiae reconditos); aperiuntur aliae hujus ampli regni provinciae, licet nec prorsus inaccessae neque incultae sint, multas quaestiones, quae desiderant et per longam annorum seriem desiderabunt doctorum hominum curam et diligentiam. Licet igitur non magnopere delectemur illo quasi diluvio perpetuorum, qui dicuntur, commentariorum, quos scriptitantes homines quotannis emittere solent etiam in eos libros, qui jam antea sagaces nacti sunt interpretes, praesertim quum quotidiana experientia testetur, multos illorum, non sine maximo veritatis et simplicitatis detrimento, originandi illecebris, vel ubi nulla mutatione opus erat, abreptos fuisse, alios vero in oppositos Scyllae scopu-

los, lectorum tædio infames, ita illisos fuisse, ut, centies repetita retractantes, sæpe lectorem crec-
tioris ingenii in reconditis locis hærentem plane
destituant; — tantum tamen abest, ut vires, quæ
hactenus in enarrandis s. libris desudaverint, his
detrahere, ut potius alium huic studio tenorem
assignare velim. Quod tanto magis necessarium,
quum plerique horum librorum commentarii, qui
circumferuntur, ita sint comparati, ut nimium lec-
torum efficaciæ detrahere, nec, nisi extra limites
vagentur, magnam varietatem, intuentibus gratam
et acceptam, admittere videantur. Etenim si a
piis usibus discesseris, non sola sensus expediendi
utilitate terminandus est hujus artis modus; nam
si his finibus, intra quos multi justo patientius
hanc artem circumscripsisse videntur, ea tota
contineretur, jam dudum suis vicibus perfuncta
fuisset; sed id potissimum et in hac omni disci-
plina agendum est, ut ingenium uberrime nutri-
atur, et fertili imbuatur cultura, siquidem animus,
a natura bene informatus, in Veterum libris vol-
vendis non acquiescere solet in qualicumque sen-
tentiarum et idearum, quæ auctoribus obversa-
bantur, cognitione, sed postulat aliquid amplius
et exquisitius, quo vires suas intendere ingenium-
que acnere possit.

Sed quæ potissimum via hoc sit obtinendum, —
unde studiis exegeticis non ita pridem turpiter
langvescentibus novus admoveatur stimulus, no-
vusque illis accedat honos, — unde interpretandi
provincia in priscam restituatur fidem, — et unde
idonea eaque maxime necessaria oppositio sit re-

petenda contra frivolum istam interpretandi licentiam, quæ omnia huc illuc temere versat, contorta quævis venatur, et regula per se vera hermeneutica, quæ non verba tantum, sed et contextum, consilium et id genus alia respicere jubet, in dies abutitur; — hæc omnia me nescire fateor, nisi si rationes N. T. grammaticæ, et, quod in præsentī inprimis agimus, quæstiones lexicographicæ et subtilius tractentur et doctius. Illa quidem pæne intermissa studia his ultimis annis laudabili cura et felici successu revocavit *Winerus*, et, quantumnis nonnulli hoc præclarum exemplum secuti fuerint etiam scriptis editis, tamen est cur doleamus, ipso adeo Viro præstantissimo præcunte*), hæc disciplinam, quæ non nisi conjunctis hominum doctorum studiis succedere potest, adhuc a plurimis, veteris quippe, jamdudum a philologis explosæ, disciplinæ assecclis, negligi incultamque jacere.

Lexicographicæ autem interpretis provinciæ, quæ vel magis indiget diligentissima multorum doctorum attentione minutissimisque, quæ videntur, observationibus undique colligendis, non solum multum adhuc deest ad perfectionem, sed tot tantaque etiam resident antiquatorum errorum vestigia, ut absurda ista et animi humani et lingvæ naturæ contraria ratio, qua universos illius campos Nostri vulgo tractaverint, ludibrio adeo fue-

---

*) Gramm. Excursus üb. d. Sprache d. N. T. v. *Winer* Leipz. 1828. p. 10.

rit principi hujus ætatis philologorum. *) Quo enim, quæso, sensu afficimur, ubi evolvimus N. T. quæ vulgo circumferuntur Lexica? Fores nobis aperiuntur non ad ipsam naturæ animique fabricam et officinam, qualis hæc in omni sermonevolvendo versatur, sed tenuis et exsangvis, molesta et operosa nobis offertur machina, ad arbitrium magis quam ad vitæ et scientiæ unitatem et necessitatem composita, quam modo commoditatis ratio ususque tyrannus et genuit, et sustinuit. Tantum enim abest, ut omnia genetice et articulatim, prouti nata sunt, reficiantur, ut quæ natura conjunctæ sint vbb. significationes sæpe tractatione sejungantur, quum contra diversæ notiones, primitivæ, derivatæ, propriæ, impropriæ, et integra vocabula, maxime propter neglectam synonymiam, ita misceantur, ut quasi per sortes inter se conjecta esse videantur. Nova utique lux his ultimis annis et huic litterarum generi affulsit, sed ambigua illa et adhuc vibrans. — Neque mirum, siquidem, quum in omni institutione hoc maximum sit, ut perspicue intelligas, quo sit tendendum, et quomodo animus in ea tractanda sit componendus et temperandus, ejusmodi tamen librorum auctores non exploratum habuisse videntur, quonam consilio condenda sint Lexica N. T., quæ via et ratione illi satisfaciendum, quæ necessitudine cohæreant hæc studia cum aliis finitimis, et quibus limitibus circumscribantur. Quo magis itaque operæ pretium facturus

---

*) *Herman: Viger: p. 788*

mihi videor, si hunc locum pertractavero, ita ut attentionem ad emendandam Lexilogiae N. T. rationem convertere eamque ad certa principia revocare studeam. Suscipimus vero hoc opus non tam perficiendi et rem omnem exhauriendi spe ducti, quam potius experiundi voluntate. Juva- bit enim impulsus forsitan dedisse ad hanc rem ab aliis, qui plus pollent, retractandam, neque erit, cur vitupremur, quod ipsius rei gravitate potius ad hanc quaestionem nos allici, quam vi- rium nostrarum imbecillitate ab ea deterreri passi fuerimus. — Nam primum quidem in Lexicographico studio recte et feliciter instituendo posita est omnis exegeseos virtus omnisque successus, ita ut inter- pres illa demum dexteritate auctus et instructus, sui juris fiat, et optime sibi cauere possit, quo- minus in commentatorum, quos fors ipsi obtule- rit, verba et placita juret. Et nullus equidem dubito, quin etiam tirones multo et citius et tu- tius enarrandi peritiam, quam solita via multi nunquam assequuntur, contraherent, si, missa ea sedulitate, qua commentatorum sententias semper sollicite circumspiciunt, ad hos vel illos libros perlustrandos ipsi accederent, adjuti modo insti- tutionibus isagogicis, nec non idoneis Grammaticis et Lexicalibus praesidiis, consulto identidem sensu exegetico, quem in aliis libris diligenti paucorum, sed praestantissimorum, interpretum lectione ex- coluerant. Deinde vero et latius patet haec uti- litas, quum nil aliud apertiore et securiore aditum muniat ad ipsius animi humani recessus detegendos, quam verborum et significationum

los, lectorum tadio infames, ita illisos fuisse, ut, centies repetita retractantes, sæpe lectorem erectioris ingenii in reconditis locis hærentem plane destituant; — tantum tamen abest, ut vires, quæ hactenus in enarrandis s. libris desudaverint, his detrudere, ut potius alium huic studio tenorem assignare velim. Quod tanto magis necessarium, quum plerique horum librorum commentarii, qui circumferuntur, ita sint comparati, ut nimium lectorum efficaciæ detrudere, nec, nisi extra limites vagentur, magnam varietatem, intuentibus gratam et acceptam, admittere videantur. Etenim si a piis usibus discesseris, non sola sensus expediendi utilitate terminandus est hujus artis modus; nam si his finibus, intra quos multi justo patientius hanc artem circumscripsisse videntur, ea tota contineretur, jam dudum suis vicibus perfuncta fuisset; sed id potissimum et in hac omni disciplina agendum est, ut ingenium uberrime nutriatur, et fertili imbuatur cultura, siquidem animus, a natura bene informatus, in Veterum libris volvendis non acquiescere solet in qualicunque sententiarum et idearum, quæ auctoribus obversabantur, cognitione, sed postulat aliquid amplius et exquisitius, quo vires suas intendere ingeniumque acuere possit.

Sed quæ potissimum via hoc sit obtinendum, — unde studiis exegeticis non ita pridem turpiter langvescentibus novus admoveatur stimulus, novusque illis accedat honos, — unde interpretandi provincia in priscam restituatur fides, — et unde idonea eaque maxime necessaria oppositio sit re-

petenda contra frivolum istam interpretandi licentiam, quæ omnia huc illuc temere versat, contorta quævis venatur, et regula per se vera hermeneutica, quæ non verba tantum, sed et contextum, consilium et id genus alia respicere jubet, in dies abutitur; — hæc omnia me nescire fateor, nisi si rationes N. T. grammaticæ, et, quod in præsentī inprimis agimus, quæstiones lexicographicæ et subtilius tractentur et doctius. Illa quidem pæne intermissa studia his ultimis annis laudabili cura et felici successu revocavit *Winerus*, et, quantumnis nonnulli hoc præclarum exemplum secuti fuerint etiam scriptis editis, tamen est cur doleamus, ipso adeo Viro præstantissimo præcunte*), hanc disciplinam, quæ non nisi conjunctis hominum doctorum studiis succedere potest, adhuc a plurimis, veteris quippe, jamdudum a philologis explosæ, disciplinæ assecclis, negligi incultamque jacere.

Lexicographicæ autem interpretis provinciæ, quæ vel magis indiget diligentissima multorum doctorum attentione minutissimisque, quæ videntur, observationibus undique colligendis, non solum multum adhuc deest ad perfectionem, sed tot tantaque etiam resident antiquatorum errorum vestigia, ut absurda ista et animi humani et lingvæ naturæ contraria ratio, qua universos illius campos Nostri vulgo tractaverint, ludibrio adeo fue-

---

*) Gramm. Excursus üb. d. Sprache d. N. T. v. *Winer* Leipz. 1828. p. 10.

rit principi hujus ætatis philologorum. *) Quo enim, quæso, sensu afficimur, ubi evolvimus N. T. quæ vulgo circumferuntur Lexica? Fores nobis aperiuntur non ad ipsam naturæ animiqve fabricam et officinam, qualis hæc in omni sermonevolvendo versatur, sed tenuis et exsangvis, molesta et operosa nobis offertur machina, ad arbitrium magis quam ad vitæ et scientiæ unitatem et necessitatem composita, quam modo commoditatis ratio ususque tyrannus et genuit, et sustinuit. Tantum enim abest, ut omnia genetice et articulatim, prouti nata sunt, reficiantur, ut quæ natura conjunctæ sint vbb. significationes sæpe tractatione sejungantur, quum contra diversæ notiones, primitivæ, derivatæ, propriæ, improprie, et integra vocabula, maxime propter neglectam synonymiam, ita misceantur, ut quasi per sortes inter se conjecta esse videantur. Nova utiqve lux his ultimis annis et huic litterarum generi affulsit, sed ambigua illa et adhuc vibrans. — Neque mirum, siquidem, quum in omni institutione hoc maximum sit, ut perspicue intelligas, quo sit tendendum, et quomodo animus in ea tractanda sit componendus et temperandus, ejusmodi tamen librorum auctores non exploratum habuisse videntur, quonam consilio condenda sint Lexica N. T., quæ via et ratione illi satisfaciendum, quæ necessitudine cohæreant hæc studia cum aliis finitimis, et quibus limitibus circumscribantur. Quo magis itaque operæ pretium facturus

---

*) Herman: *Figur.* p. 788

mihi videor, si hunc locum pertractavero, ita ut attentionem ad emendandam Lexilogiæ N. T. rationem convertere eamque ad certa principia revocare studeam. Suscipimus vero hoc opus non tam perficiendi et rem omnem exhauriendi spe ducti, quam potius experiundi voluntate. Juva-
bit enim impulsus forsitan dedisse ad hanc rem ab aliis, qui plus pollent, retractandam, neque erit, cur vituperemur, quod ipsius rei gravitate potius ad hanc questionem nos allici, quam viriumstrarum imbecillitate ab ea deterreri passi fuerimus. — Nam primum quidem in Lexicographico studio recte et feliciter instituendo posita est omnis exegescos virtus omnisque successus, ita ut interpres illa demum dexteritate auctus et instructus, sui juris fiat, et optime sibi cauere possit, quominus in commentatorum, quos fors ipsi obtulerit, verba et placita juret. Et nullus equidem dubito, quin etiam tirones multo et citius et tutius enarrandi peritiam, quam solita via multi nunquam assequuntur, contraherent, si, missa ea sedulitate, qua commentatorum sententias semper sollicite circumspiciunt, ad hos vel illos libros perlustrandos ipsi accederent, adjuti modo institutionibus isagogicis, nec non idoneis Grammaticis et Lexicalibus præsiidiis, consulto identidem sensu exegetico, quem in aliis libris diligenti paucorum, sed præstantissimorum, interpretum lectione excoluerant. Deinde vero et latius patet hæc utilitas, quum nil aliud apertiore et securiore aditum muniat ad ipsius animi humani recessus detegendos, quam verborum et significationum

causas, vicissitudines, ambitum, flexus atque anfractus persequi, quod sensibus quasi admoveat gravissimas illas leges, quas animus in operando sequitur, miramque illius in notionibus pandendis nec tendisque varietatem, constantiam, simplicitatem, ita ut ultra omnium facile philosophorum scholas et thesaurus ille mihi sapere videatur, qui vel unius modo lingvæ copias et rationes sibi penitus subjecerit, saltem si et scientiæ certitudinem et utilitatis quæras ubertatem. — Quæ si, ut fas erat, in scholis exegeticis agnovissent, neque aliunde tam sedulo circumspexissent alia, interpretandi præsidia, extrinsecus sæpe adscita, neglectis plerumque iis, quæ intus se offerebant, et multo largiorem messem promittebant: — obmutuissent, credo, jamdudum illæ quærelæ, quibus exile et jejenum crepant illud, quod in antiquitatis lingvis collocatur, studium, nam omnis speciosa, qua hæc objectio nititur, ratio modum respicit, quo vulgo in hoc studio utuntur, non ipsam ejus ideam et imaginem, quam multi, communi in usu detenti, ne eminus quidem divinasse videntur.

I.

Quum vero frugiferum sit, attendere illa obstacula, quæ meliorem et lætiorem rerum faciem retardarunt, quippe quæ prævia disquisitionis sæpe nos sensim eo deducit, quo tendimus, placet primum pauca monere de causis præcipuis, quæ subtiliori Lexicographiæ N. T. vel hac nostra ætate obfuerunt.

1. Vellem quidem me hic sacrae silvae parcere posse, sed secus est. Qvod enim multis aliis disciplinis et huic accidit, ut omnes fere, qvi scriptis eam aggressi sunt, rem omnem uno qvasi ictu ad finem perducere posse sibi viderentur, et in hoc errore mirum quantum sibi placerent, omnia doctis illorum curis qvasi absoluta et expedita esse. Tantum itaqve abfuit, ut, qvincunqve in antecessorum opp. lexicogr. menda et defectus seorsim observarunt et detexerunt (qvod multis utiqve contingere potest), ista paullatim vel corrigerent, vel supplerent, si forte tandem aliquando perfectius aliquid effici posset, ut potius nimis praecipites novarum curarum et editionum consilium caperent, et universum disciplinae ambitum retractandum sibi sumerent. Qvo et illud quidem accedit, qvod omnia dogmaticorum instar qvasi ex tripode asserentes neqve ulteriores disquisitionis campos aperiebant, neqve uberiori scrutationi stimulum admovebant, id qvod ne in illis qvidem litteris, qvæ maxime in resultatis referendis versantur, unqvam negligendum est. Nam is utiqve majore me officio sibi devincit, qvi difficultatem adhuc latentem monstrat, qvam qvi eam aut non oderatur, aut adeo subodoratus vitat. Illam vero doctrinam tradendi rationem parum ingenuam et liberalem jam *Baco* notavit (de augm. scient. tom. I. p. 45. ed. *Ph. Mayer*). — Unde factum est, ut, qvo magis mole sua laboraret, eo plures et eo altioribus radieibus muniti superessent errores. Cum vero qvæ huic disciplinae subjecta est materia in tanta rerum et verborum varietate

versetur, ut non, nisi lente et unitis multorum viribus procedatur, ad illam, cujus capax est, perfectionis ideam propius adduci queat, temeritatis aliqua profecto suspicio cadit in eos, qui prius se gravissimo operi pares habuerunt, quam praesentem disciplinae locum et necessitates sedulo fuerant contemplati.

Nec multum movemur ea, quae primo obtuitu sese offert, objectione, quod scilicet Lexicographia N. T. multo paucioribus difficultatibus premitur, quam profana, cui multo amplior subest materia, quippe quae tot auctoribus, tanta seculorum serie interjectis, ut fontibus utatur necesse est, cum illa contra paucitate librorum contineatur, qui eadem fere hominum aetate omnes conscripti sunt. — Sed ut maxima illa scriptorum copia, si materiam quaeris, quam plurimas difficultates objiciat, tamen ex hoc ipso locupletissimo penu, qui magnam certe partem se excipit, tam certis et historicis indiciis conspicuus usus loquendi monstratur, ut in historica verborum aetate eruenda, diverso significationum ambitu, vicissitudinibus, multo facilius sibi satisfacere possint conditores Lexicorum exterorum Graecorum quam N. T. — Quodsi vero non infimum Lexicographi officium respicias, subtilem dico argumenti dispositionem, haec difficilior est in N. T., quia hic omnia sunt altioris indaginis, ob ipsam rerum sublimitatem, elementorum, quibus N. T. sermo conflatus est, diversitatem, et ob singulorum auctorum ingenium et indolem peculiarem, qua omnis, maxime de religione suscepta, institutio va-

riis modis et rationibus temperetur necesse est. Ut igitur integritatis laudem multo facilius in N. T. assequaris, ipsa formalis tractatio tanto plura negotia facessit, quum hæc disciplina non ex sua modo stirpe exulta creverit, sed multa N. T. verba, in quibus proprie Lexicalis tractationis cardo versatur, decursu temporis tantum alieni extrinsecus adsciverint, ut nativa et sincera illorum vis et potestas vix amplius agnoscatur, quo genuinum metallum ab istis recrementis lustretur. Si denique perpendamus, diversam pædagogici consilii et institutionis rationem, quæ qui in literis Græcis habitabant sæpe ad ejusmodi opera edenda deducti fuerunt, non æque valuisse in N. T., exceptis forte meris, quæ dicuntur, Glossariis et Vocabulariis, ultro efficitur, objectivum Lexici condendi consilium, quod ipsa rei natura et gravitas monstrat, multo magis interpretibus N. T. obversari et potuisse, et vero etiam debuisse. — Huic disciplinæ itaque multo melius erit consultum, si, lentius ad metam procedentes, id primum agent, ut singulas partes, quæ universo quodam conspectu continentur, pro diversa studiorum et opportunitatis ratione lustrent et emendant, quæ fragmentaria tractandi ratio, dummodo universo disciplinæ genio subacta, et quasi temperata fuerit, in quæstionibus Lexicalibus, quæ tanti ambitus sunt, neque continuam, omnia et singula simul comprehendentem, scrutationem desiderant, non satis commendari potest. Unde et præstantiss. Passovium simile quid in lingvæ Græcopiis eruendis proposuisse video (üb. Zw. und

Einr. Griech. W. B. p. 64). Quæ quidem ejusmodi monographiis detrahitur venia, ex qua longè operi fas est obrepere somnum, eam utiqve ipsi laboris indoles et pretium abunde compensaret.

2. Emendandæ vero Lexicographiæ N. T. et hoc obsuit, quod theologi recentiores ita neglexerunt insignia Philologorum conamina, qui his ultimis inprimis decenniis novam litterarum Græcarum studio lucem accenderunt, ut vinculum, quod olim obtinuit, arcissimum inter philologiam sacram et profanam, quo non levissimum continetur grammaticæ interpretationis præsidium, nostra ætate magnopere laxatum appareret. Quo magis enim adaucto omnium fere litterarum ambitu, præstantissimi illi viri, qui nostra memoria litterarum Græcarum studiosis facem prætulērunt, suis studiis ita delectabantur et occupabantur, ut fere omnes intra Classicorum orbem, in quo dominabantur, se continerent, præsertim ex quo singulari Philologorum ordo et domi et apud externos exortus est, eo magis theologi quæ ab illis detectæ fuerunt in suos usus, mutatis subinde mutandis convertere dedignati sunt. Quo quidem nomine et fraudem iis fecit ista opinio, in qua multi mirum quantum sibi placuerunt, idioma, quo N. T. conscriptum est, diversis quippe elementis constans ne nomine quidem lingvæ dignum esse, et nimium illud discrimen, quod vulgo posuerunt inter sermonem N. T. et bene græcum. — Valent ita etiam nunc, quæ de suis quæritur *Erasmus*: “Amplectuntur medici, non aspernantur jure consulti, recipiunt philosophi, si quid ad illorum professio-

nem instaurandam conducit; soli theologi pertinaciter reclamamus et nostris invidemus bonis". Cum vero plurima, quæ in hoc litterarum genere his ultimis annis emissa sunt scripta huic assertioni comprobandæ inservire possint, tantum abest, ut diutius illi immoremur, ut potius animum et spem recipientes ex diligenti et prospera recentiorum Philologorum cura in Lexicis adornandis, non solum si sermonis copias, sed et dictionis varietatem quæris et subtilem argumenti dispositionem, ad quæ conamina nonnulli certe theologi merito attenderunt, excurramus in spem, fore ut lætior huic disciplinæ in posterum sors immineat.

3. Pergimus ad aliam causam et neglectæ nostræ ætate, et improspere tractatæ Lexicographiæ N. T., ineptas dico lites, quæ nostrorum hominum aures undiqve personuerunt, quibus Iliacos intra muros peccatur et extra. Scilicet præter philologicarum litterarum cognitionem Lexicographi munus maxime requirit ingenii acumen, subactum iudicium magnamque mentis sobrietatem. — Ejusmodi vero, quam nostrum ævum tulit, polemica hoc potissimum habet incommodi, ut cum tranquillam veri investigationem, tum vero et justam et congruam rationem in ideis pandendis impediat, si non omnino tollat atque pessumdet. Accedit, quod babylonica velut lingvæ perturbatio, et litigantibus et temere philosophantibus debita, multas genuit adulterinas vbb. notiones, quæ, quo minus genuinæ Apostolorum ideæ reficerentur, impedimento fuerunt et etiamnum sunt. Neque enim de hac modo, vel illa otiosa quæstione disceptatur,

sed de ipso illo religionis genio, quem tuebantur primi ejus pracones, deque gravissimis illis vocc., quæ in N. T. illi adumbrando inserviunt, ita in diversissimas partes abierunt, ut, vitæ vere christianæ quasi medulla extenuata, voces et formulæ maximam partem inanes et steriles superesse videantur, quum nullo communi cogitandi loquendiue usu nostri homines in talibus utantur. Qvis enim, ut hoc utamur, lexicalem quæstionem de vocc. oeconomiae salutis et id genus aliis facile committet illi, cui alius omnino rerum orbis observatur, quam qui in N. T. exstat, et qui religionem christianam modo ingenii humani sobolem spectat, dextro ad summum sidere satam et propagatam? — Sed quid vicissim illi contingere potest, qui, neglecta religionis christianæ necessitudine cum præviis institutis, animique humani legibus spretis, non dico doctrinam, sed involucrum et formam quasi divino quodam ictu exoriri jubet, neque ullas rationis humanæ partes in illa exponenda et litteris tradenda agnoscit? Quænam ita superest spes reficiendi in animis nostris ideas et voces ab App. frequentatas, ut artis et scientiæ formæ satisfiat? Qua via progrediendum in iis enucleandis et ad certa quædam capita revocandis? Quæ cum ita sint, non est cur mireris exilem jejunitatem, succo et sanguine destitutam, apud illos conspicuam, nec non spissas tenebras, quibus hi planum et apertum N. T. sermonem abdiderunt. — Tantum vero abest, ut hanc ipsam rationem utrimque æque solivagam, quæ, ut *in omnibus* fit, necessitati suæ adstricta, semina

continet melioris rerum conversionis, unice doceamus et deprecemur, ut **potius** et Rationalismi et Supernaturalismi vindices, qui alias nunquam dextras junxerunt, ipsi veritati, sui utique in hac re parum conscii, simul et conjunctim testimonium dedisse nobis videantur. Illis quippe intervenientibus ipsius animi humani leges diligentius observantur in N. T. ideis et verbis enucleandis; his vero restituitur et ad lucem protrahitur singulare elementum Christianum, fidei et conscientiae obversatum, ita ut pateat, doctrinam N. T. non tam verbis, quam re ponderari. Quo magis itaque hæc controuersia, quæ multos acerbos fructus etiam his litteris tulit, jam culmen suum attigisse videtur, eo confidentius speramus et auguramur, fore ut sacrorum librorum interpretatio, et illis procellis lustrata, mox et certior et yerior evadat. Et eatenus nobis quidem restringenda videtur ea observatio, quæ *Lücke* nuper admodum, hanc ipsam controversiam respiciens, litterarum exegeticarum his ultimis annis conspectum aperuit. (Theol. Stud. n. Krit. 1851). — Quidquid id est, ut hoc obiter addamus, ipsam ecclesiae nostrae doctrinam in univ ersum satis idoneo fundamento biblico niti, vel exinde patet, quod severiora et elegantiora N. T. tractandi et enarrandi studia fere semper pari passu steterunt atque orthodoxia vindicata, quum contra heterodoxiae præcones et nunc et olim, arrepto interpretandi munere, linguam misere torquere soleant. Quo res itaque cessura sit post tot discrimina, vix illi dubium esse potest, qui neque numero et auctoritate pugnantium, quæ

mensura mirum quantum fluctuat, neque illorum clamore, qui utrimque extrema sectantur, sed rationibus et argumentis movetur.

4. His denique adjungimus aliud, quod jam supra tetigimus, subtilioris Lexicographiae obstaculum idemque facile efficacissimum, illud puto, quod hoc studium lucusque modo in usu positum, nec praeceptis ex ipsa re deductis et ad certum corpus redactis adjutum fuit. Novimus quidem, quod omnium fere litterarum historia docet, ingeniosam rerum, quae usu et exercitatione tenentur, tractationem non ita arti, sive disciplinae, esse adstrictam, ut, hac deficiente, aequè de illa esset desperandum; concedimus ultro, nullum unquam in hoc, vel illo litterarum genere editum fuisse opus vere absolutum et perfectum, regulis artis anxie respiciendis. Sed his nihilo tamen secius sua vis fidesque manebit. Haec enim vis est in praeceptis, ut, cum ea, quae antea obscuriori aliquo veri sensu auctoribus in ipso actu rerum obversabantur, altius atque a capite explicare, eaque magis lustrata, integra atque continua reddere studemus, et de consilio rei suscipiendae et de via et ratione ejus obtinendi perspicue nobis constet. — Qvodsi vero aetatis nostrae rationes et necessitates respicimus, non possumus quin hanc formalem tractationem nunc ipsum maxime necessariam judicemus, ita ut in plurimis litterarum generibus ad id potissimum sit enitendum, ut, quae antea in ipso facto posita spectarentur, ex principiis repetantur, quo formam rerum quasi oculis videamus, atque ideam, quae sub multiplici phaenomenorum facie saepe

occulta delituit, ad lucem protrahamus. Nam hæc ipsa ratio, quam et natura rerum patitur et scientiæ notio dignitasque postulat, utilissima reactio habenda est illi tenori opposita, quem antea sequuti sunt veteres, qui, horrore quodam naturali ducti, sublimiorem tractationem universasque rerum imagines reformidarunt. Quo magis itaque et in philologia sacra materies undique congesta nec non varie illustrata et comparata jam præsto adest, eo magis necessarium, ut de ea rite disponenda et rationi subjicienda cogitemus. — Illa ipsa facilitas, qua vel repetitæ recentissimorum N. T. Lexicorum editiones divulgantur, arguit, nostros homines haud exiguo talium quæstionum desiderio et propensione ferri. Quo vero lætiores hoc omen accipimus, eo religiosius huic studio fomitem addere debemus, atque prospicere, ut *Lexicalis* disquisitio, lustrata a mero empirico consilio, quo huc usque nimis premebatur, ipsius scientiæ et subtilitatis postulatis congrua instituat. Accedit, quod, quum priores ejusmodi instrumentorum denominationes modo significarent collectionem omnis generis observationum, quæ nullam justæ disciplinæ notionem involveret, et novum *Lexicologiæ* nomen, nuper inventum, testatur, necessitatem sublimioris principiisque temperatæ tractationis jam agnitam esse.

II.

Sed a re nostra non alienum erit, hoc loco statim in quædam dubia inquirere, quæ contra hoc studium *Lexicographiam* N. T. præceptis, ad

certum corpus redactis, circumscribendi moveri possunt, et, quatenus ex illa prope mira lacuna et singulari defectu in hac ceterarum litterarum luce, quarum ars jamdudum celebratur, et in tanta ceterorum praesidiorum multitudine concludere licet, multis obversata fuisse videntur. Neque huc nostra delata esset disputatio, si modo substitissent in universa aliqua objectione contra nimium istud systematicae unitatis studium, quod nostra potissimum aetate in plurimis litterarum generibus effebuisse videtur. Nani fatendum quidem est, multos utique nostrorum hominum immerito id egisse, ut ad systematicam quandam unitatem ultra eam, quam ipsa rei natura sobrie cogitanti offert, cavam et inanem rerum sublimationem fortasse non inepte dixeris, tenderent et eniterentur, unde factum, ut plura systematum quasi spectra, omnia praeter rem ipsam, quam tractandam sibi sumserunt, referentia, nostra aetas tulerit, hae ratione nec vitae, nec scholae usibus inserviens. Hinc aliis, qui singulari errore ducuntur, philosophiam non ipsam rerum naturam persequi, sed nubes et inania captare, in suspicionem venit omnis subtilior principisque temperata tractatio; verum tenendum est, verissimum omnis philosophiae lapidem Lydium in ipso rerum experientiae obversantium orbe positum esse. Est enim in desiderio, ut in omnibus litterarum generibus spirituale illud empiriae et rationis connubium secundis auspiciis incatur, et quidem eo aequilibrio, quo tristissimo utriusque divortio in posterum caveatur. Donec vero eo perventum fuerit, varias oscillationes, quibus in-

tervenientibus unus solivagus tenor sæpe alterum, ipsi oppositum, provocat, primum esse superandas, omnium litterarum historia docet. Id quod et hisce litteris accidisse videtur. Nam recentiori ætate (utor vbb. *Tittmanni* de usu particularum in N. T.) interpretes N. T., et Lexicographi quoque nonnulli, in singularum vocum significatione constituenda aut elegantiorum aureæ ætatis scriptorum usum loquendi pro regula unica habent, aut grammaticorum præceptis, tamquam scopulis, inhaerent. — Sed audio in specie aliquem mihi obloquentem, Lexicographiam N. T. disciplinæ loco et dignitate indignam esse, primum, quod illius provincia omnino non versetur in ideis ex propria cogitationis penu repetendis, adeoque idem illi accadat quod historiæ, ut scilicet maxime in rebus referendis alienisque ideis reddendis versetur, ita ut se rebus quodammodo subicere cogatur; quo et illud quidem accedit, quod suis ipsius consiliis non inservit, sed obnoxia est exegesi; — deinde, quod tam immensam contineat verborum et notionum copiam, quæ non paucis locis, nedum uno, comprehendi possint, præsertim quum Lexica, quæ non ex nativa verborum cognatione et consecutione componuntur, sed litterarum tantum et syllabarum discrimina tractumque sequuntur, omnia *παρώμενα* tam seorsim exhibeant, ut nulla spes sit, fore ut tot membra undique disiecta, neque ullo interiori vinculo nexa, ad organici corporis, quocum omnem cognitionem scientiæ capacem comparare gestiunt, formam unquam redigi possint.

Audio equidem, sed simul monendum esse ar-

bitror, cognitionis illius sublimioris, ratione subactæ principiisque temperatæ, studium, utpote ex ipsa animi indole sponte secutum, neutiquam esse improbandum, dummodo, non universam tantum, quam promittunt Logici, formam captans, simul rerum in singulis tractandarum candidam habeat rationem, unde consentaneum est, pro argumenti, quod singulis litteris subest, diversitate diverso quoque modo et ambitu illam instituendam esse tractationem. — Ut vero objectionem propius aggrediamur, teneendum est, non illos tantum artis et scientiæ proviciam colere et occupare, qui propria vi mentis nova promunt, qui materiam ipsi circumspiciunt atque inveniunt, et inventam aptant, disponunt, in systematis formam redigunt, verbo: qui in mundo spirituali quasi ex nihilo creant. Enimvero, si hoc improprie dictum, quod apud b: *Solgerum* me depredendisse memini, ad litterarum disciplinas trahere liceret, quisque tamen concedat necesse est, illud quidem in hoc idearum orbe quam plurimas habere cautiones. Nam hoc ipsum incommodum est, quod et in scientiæ notione informanda coelum ipsum petimus stultitia nostra, neque recordamur, illi non propositum esse, ut nova condant, vel ambitum cognitionis amplificent, sed ut in ordinem redigat certisque fundamentis superstruat, quæ aliunde cognitioni oblata sunt, unde sequitur, systematicæ tractationis usum præcipuum esse in cognitionis forma emendanda et expolienda. Quod si secus esset, plurima litterarum genera, quæ vel præstantissimas animi dotes postulant, et quibus vel efficacissima insunt ejus

excolendi præsidia, loco moverentur, et ad infimum vergerent, siquidem iis plerumque materies aliunde repetita subest. Quæ hæc cognitioni addit augmenta, iis, pro mutua illa ratione, quæ inter scientiam et vitam obtinet, breui omnes potiantur, ita ut ne vulgus quidem hominum diu illorum expers esse soleat, saltem si summam rei spectes. Quod vero doctorum proprium est, omnia accuratius distinguere, ratione apta naturæ tractare, causisque munire, eo maxime attentionem convertet, quæ consilii sui conscia est, scientia. — Quantumvis itaque et Lexici condendi ars sublimiorem illam rationem respuat, tamen ad unitatem quandam phænomenorum multitudinem comprehendentem eniti licet, et in ejusmodi universo conspectu identidem observando non desiderabitur ipsa illa animi et cogitationis efficacia, quæ continetur præcipuus fructus, qui ex tali tractatione expeti solet. Etenim id agentes, ut N. T. ideas reficiamus, ut locum certum assignemus singulis verbis et vocibus ex scriptorum animo et lingvæ genio, ut rationem monstremus, quæ singulis scriptoribus intercesserit cum sermonis copiis et diversis ejus elementis, ut significationes earumque vices, successionem, nexum aperiamus, — non possumus eo, quo tendimus, pervenire, nisi sedulo instituta omnium et singulorum momentorum exploratione, quæ vel ad subtilissima rerum et verborum discrimina descendit, et vel ea, quæ nullius mensuræ et rationis capacia esse videntur, unitatis quodam vinculo conjungere studet, consultis identidem cum universis atque omnibus legibus, quas animus in

versabantur, cogitandi legibus adjuti non curent. Laudamus quidem ingenii acumen, quo omnia distingvere student, desideramus vero animi profunditatem, non minus illam utique necessariam, in notionibus universo quodam conspectu comprehendendis. Quo fit, ut multorum vocabulorum Lexicalis expositio non necessitatis et unitatis, sed diffusi arbitrii speciem referat, ut, licet omnia loca, ubi vox aliqua occurrit, exhibeantur, tamen e manibus fugiat imago, dubiusque hæreas, utrum omnem, cujus vocabulum capax sit, potestatem teneas. Quum enim omnis vocabulorum vis et potestas neutiquam in singulis locis expressa sit, multum vero, quod reliquum sit, non nisi ratiocinando accedat, sequitur, omnia loca, vel sedulo extrinsecus spectata, imaginem modo laceram illam fragilemque, fortuitam et arbitrariam offerre, haud secus atque opus illorum artificum, qui externas tantum rerum delineationes, quales oculis offeruntur et manibus quasi contrectantur, reficientes, non curant sublimiorem illam et infinitam, mente tantummodo comprehendendam, sed neque oculis, neque manibus contrectandam, ideam, quam ipsa creatrix natura in his formis et relationibus edendis magis minusve latenter sequuta est. Externas utique phaenomenorum rationes nequaquam negligere oportet, internæ vero illorum notioni, quæ fundamentum quasi inserviat, eo lubentius, si recte sentio, principatum adsignabit, quo quis magis in sua provincia dominatur artifex; — neque difficilis hic est ad rem nostram applicatio.

Alphabeticus denique Lexicorum ordo, quæ

usus et commoditatis, non scientiæ, ratio induxit et commendavit, multum utique contulit ad opinionem illam, quam nuper aggressi sumus, tuendam. Quo plures vero rationes illum ordinem adhuc per longam annorum seriem retinendum esse svadent (licet nonnulli viri magni nominis jam præiverint in Lexicis Græcis ex etymologia adornandis), eo magis Lexicographiæ opus est principiis certisque fundamentis, quæ fili Ariadnes instar membra illa, loco et ordine disjecta, unitate quadam sibi constanti et per singula deducta, nec non congrua tractandi ratione, contineant.

Sed hæc hactenus de possibilitate et congruentia. Quodsi enim de hac, quam ipsa disciplinæ notio involvit, constiterit, supersedere possumus quæstione de majori vel minori facilitate, quæ res ad exitum perducitur. Neque enim hæc quæstio tantum, quantum illa, in scientiæ rationem cadit, siquidem omnes cordati litterarum cultores hac spe nitantur necesse est, altissima quæque litterarum juga attingi posse; quæ si vel nimis ardua et inaccessa essent, tamen ita omnia studia instituere oportet, ac si attingere liceat. Et qui ipsius scientiæ idea se continuo regi patitur, aliénis rationibus posthabitis, is utique omnium minime in periculum incurrit, ne nubes et inania captet. Quæ quidem observatione ad sequentia deducimur.

III.

In talibus vero institutionibus quum et theoretice et practice utile sit, perspectam habere illam rationem, quæ uni disciplinæ cum altera in-

jusdam præstantiam metiatur, licet neutiqvam oblivioni tradendum sit, lingvam Græcam omnium facillime ad ideas christianas flecti potuisse, quibus admittendis et perspicue reddendis aliæ lingvæ satis inhabiles diu multumqve reniti solent, id quod quærelæ religionis præconum testantur. Sed nulla alia lingva tam-apta fuisset ad religionis monumenta litteris mandata subtiliori tractationi subjicienda. Etenim cum lingva Græca insigni mobilitate emineat, vi quadam juvenili et prope creatrici prædita sit ad fingendas et exprimendas ideas, cum in abditissimos quasi animorum recessus penetret, diversasque illorum rationes pandat, fieri non potest, quin formali cogitationi gravissimum stimulum identidem addat, et ad omnigenas rerum et verborum formas et notiones periclitandas ultro alliciat. Quæ enim facile lingva tantum quantum Græca præstat, quod in omni sermone, ingenii nutrimento, gravissimum est, ut nimirum rem a forma diversissimæque objecta ab eorundem rationibus distingvat, quo non solum ipsa res animo subjiciatur, sed etiam omnigenæ ejus relationes et modi graphice exprimantur, et oculis quasi sensibusque obversentur, id quod efficit ditissima sua et cultissima synonymia, multiplici verba flectendi ratione, tenerimis particularum corpusculis, paucis: singulari illa efficacia, qua omnes animi facultates simul occupat. — Quæ omnes et singulæ lingvæ Græcæ copiæ et ornamenta, si rem in universum spectes, neque summam elegantiam et maxime exactam formarum constantiam exigas, neutiqvam N. T. scriptores latuerunt. Qvicquid vero in iis

tercedat, quæritur jam de finibus, quibus circumscribatur Lexicographia N. T., deque illis cautionibus, quæ inde sequantur. Neque enim immerito animadvertisse nobis videmur, non pauca, quibus Lexici N. T. condendi ars huc usque laboravit, incommoda inde esse repetenda, quod talium librorum conditores, illorum limitum immemores, certe, quid suum esset, quid alienum, parum curantes, præcipientes irruebant in alienos, licet vicinarum disciplinarum, terminos. Sed quum hic campus tam late pateat, sequitur, ut, si quis fructus sit expectandus, laboris dispositio rite sit instituenda pro diversa finitimarum disciplinarum idea, cui plerumque etiam diversa ingeniorum propensio et facultas ita respondet, ut unum in hoc, aliud in illo genere lubentius et facilius vires suas et fortunam experiatur. Accedit, quod, scientiæ notionem ita demum intra justos suos limites reducta, optime cavetur, ne lectorum animus et attentio, diversissimis eodem tempore tractandis, dissipetur.

1.

Ac primum quidem cum illa sermonis copia, quæ libris N. T. continetur, in universum progressa sit ex communi lingvæ Græcæ promptuario, sequitur, hanc illius rationem neutiq̃am oblivioni esse tradendam. Idque tanto minus, cum singulari numinis cura religioni nostræ contigerit, ut almæ huic lingvæ, Musis quasi domesticæ et vernaculæ, committeretur. Non tamen eam dico lingvæ Græcæ virtutem, quæ idearum sublimium et religiosarum vel maxime capax erat; neque enim quisquam facile hoc uno modulo lingvæ ca-

jusdam præstantiam metiatur, licet neutiquam oblivioni tradendum sit, linguam Græcam omnium facillime ad ideas christianas flecti potuisse, quibus admittendis et perspicue reddendis aliæ linguæ satis inhabiles diu multumque reniti solent, id quod quærelæ religionis præconum testantur. Sed nulla alia lingua tam apta fuisset ad religionis monumenta litteris mandata subtiliori tractationi subjienda. Etenim cum lingua Græca insigni mobilitate emineat, vi quadam juvenili et prope creatrici prædita sit ad fingendas et exprimendas ideas, cum in abditissimos quasi animorum recessus penetret, diversasque illorum rationes pandat, fieri non potest, quin formali cogitationi gravissimum stimulum identidem addat, et ad omnigenas rerum et verborum formas et notiones periclitandas ultro alliciat. Quæ enim facile lingua tantum quantum Græca præstat, quod in omni sermone, ingenii nutrimento, gravissimum est, ut nimirum rem a forma diversissimaque objecta ab eorundem rationibus distingvat, quo non solum ipsa res animo subjiatur, sed etiam omnigenæ ejus relationes et modi graphice exprimantur, et oculis quasi sensibusque obversentur, id quod efficit ditissima sua et cultissima synonymia, multiplici verba flectendi ratione, temerrimis particularum corpusculis, paucis: singulari illa efficacia, qua omnes animi facultates simul occupat. — Quæ omnes et singulæ linguæ Græcæ copię et ornamenta, si rem in universum spectes, neque summam elegantiam et maxime exactam formarum constantiam exigas, neutiquam N. T. scriptores latuerunt. Quidquid vero in iis

versabantur, cogitandi legibus adjuti non curent. Laudamus quidem ingenii acumen, quo omnia distingvere student, desideramus vero animi profunditatem, non minus illam utique necessariam, in notionibus universo quodam conspectu comprehendendis. Quo fit, ut multorum vocabulorum Lexicalis expositio non necessitatis et unitatis, sed diffusi arbitrii speciem referat, ut, licet omnia loca, ubi vox aliqua occurrit, exhibeantur, tamen e manibus fugiat imago, dubiusque hæreas, utrum omnem, cujus vocabulum capax sit, potestatem teneas. Quum enim omnis vocabulorum vis et potestas neququam in singulis locis expressa sit, multum vero, quod reliquum sit, non nisi ratiocinando accedat, sequitur, omnia loca, vel sedulo extrinsecus spectata, imaginem modo laceram illam fragilemque, fortuitam et arbitrariam offerre, haud secus atque opus illorum artificum, qui externas tantum rerum delineationes, quales oculis offeruntur et manu quasi contrectantur, reficientes, non curant sublimiorem illam et infinitam, mente tantummodo comprehendendam, sed neque oculis, neque manibus contrectandam, ideam, quam ipsa creatrix natura in his formis et relationibus edendis magis minusve latenter sequuta est. Externas utique phænomenorum rationes nequaquam negligere oportet, internæ vero illorum notioni, quæ fundamento quasi inserviat, eo lubentius, si recte sentio, principatum adsignabit, quo quis magis in sua provincia dominatur artifex; — neque difficilis hinc est ad rem nostram applicatio.

Alphabeticus denique Lexicorum ordo, quæ

usus et commoditatis, non scientiæ, ratio induxit et commendavit, multum utique contulit ad opinionem illam, quam nuper aggressi sumus, tuendam. Quo plures vero rationes illum ordinem adhuc per longam annorum seriem retinendum esse svadent (licet nonnulli viri magni nominis jam præiverint in Lexicis Græcis ex etymologia adornandis), eo magis Lexicographiæ opus est principiis certisque fundamentis, quæ fili Ariadnes instar membra illa, loco et ordine disjecta, unitate quadam sibi constanti et per singula deducta, nec non congrua tractandi ratione, contineant.

Sed hæc hactenus de possibilitate et congruentia. Quodsi enim de hac, quam ipsa disciplinæ notio involvit, constiterit, supersedere possumus quæstione de majori vel minori facilitate, quæ res ad exitum perducitur. Neque enim hæc quæstio tantum, quantum illa, in scientiæ rationem cadit, siquidem omnes cordati litterarum cultores hac spe nitantur necesse est, altissima quæque litterarum juga attingi posse; quæ si vel nimis ardua et inaccessa essent, tamen ita omnia studia instituere oportet, ac si attingere liceat. Et qui ipsius scientiæ idea se continuo regi patitur, alienis rationibus posthabitis, is utique omnium minime in periculum incurrit, ne nubes et inania captet. Quæ, quidem observatione ad sequentia deducimur.

III.

In talibus vero institutionibus quum et theoretice et practice utile sit, perspectam habere illam rationem, quæ uni disciplinæ cum altera in-

tercedat, quæritur jam de finibus, quibus circumscribatur Lexicographia N. T., deque illis cautionibus, quæ inde sequantur. Neque enim immerito animadvertisse nobis videmur, non pauca, quibus Lexici N. T. condendi ars huc usque laboravit, incommoda inde esse repetenda, quod talium librorum conditores, illorum limitum immemores, certe, quid suum esset, quid alienum, parum curantes, præcipites irruebant in alienos, licet vicinarum disciplinarum, terminos. Sed quum hic campus tam late pateat, sequitur, ut, si quis fructus sit expectandus, laboris dispositio rite sit instituenda pro diversa finitimarum disciplinarum idea, cui plerumque etiam diversa ingeniorum propensio et facultas ita respondet, ut unum in hoc, aliud in illo genere lubentius et facilius vires suas et fortunam experiatur. Accedit, quod, scientiæ notione ita demum intra justos suos limites redacta, optime cavetur, ne lectorum animus et attentio, diversissimis eodem tempore tractandis, dissipetur.

1.

Ac primum quidem cum illa sermonis copia, quæ libris N. T. continetur, in universum progressa sit ex communi lingvæ Græcæ promptuario, sequitur, hanc illius rationem neutiq̃am oblivioni esse tradendam. Idque tanto minus, cum singulari numinis cura religioni nostræ contigerit, ut almæ huic lingvæ, Musis quasi domesticæ et vernaculæ, committeretur. Non tamen eam dico lingvæ Græcæ virtutem, qua idearum sublimium et religiosarum vel maxime capax erat; neque enim quisquam facile hoc uno modulo lingvæ cu-

jusdam præstantiam metiatur, licet neutiquam oblivioni tradendum sit, linguam Græcam omnium facillime ad ideas christianas flecti potuisse, quibus admittendis et perspicue reddendis aliæ lingvæ satis inhabiles diu multumque reniti solent, id quod quærelæ religionis præconum testantur. Sed nulla alia lingua tam apta fuisset ad religionis monumenta litteris mandata subtiliori tractationi subjicienda. Etenim cum lingua Græca insigni mobilitate emineat, vi quædam juvenili et prope creatrici prædita sit ad fingendas et exprimendas ideas, cum in abditissimos quasi animorum recessus penetret, diversasque illorum rationes pandat, fieri non potest, quin formali cogitationi gravissimum stimulum identidem addat, et ad omnigenas rerum et verborum formas et notiones periclitandas ultro alliciat. Quæ enim facile lingua tantum quantum Græca præstat, quod in omni sermone, ingenii nutrimento, gravissimum est, ut nimirum rem a forma diversissimæque objecta ab eorundem rationibus distingvat, quo non solum ipsa res animo subjiciatur, sed etiam omnigenæ ejus relationes et modi graphice exprimantur, et oculis quasi sensibusque obversentur, id quod efficit ditissima sua et cultissima synonymia, multiplici verba flectendi ratione, terrimis particularum corpusculis, paucis: singulari illa efficacia, quæ omnes animi facultates simul occupat. — Quæ omnes et singulæ lingvæ Græcæ copiæ et ornamenta, si rem in universum spectes, neque summam elegantiam et maxime exactam formarum constantiam exigas, neutiquam N. T. scriptores latuerunt. Quidquid vero in his

illibatae sermonis puritati et elegantiae detractum est, id utique abunde compensatur maxima vi et copia internae vitae nec non idearum altissimae indaginis, quae diversis elementis coalescentibus ejusdem veluti linguae civitate donata est, multorum vocabulorum, praesertim eorum, quae in rerum sensuum limites excedentium orbe dominantur, ditione magnopere amplificata. In alienis itaque adhibendis sui juris fuerunt, in multis sermonem humanum ditaverunt, in omnibus fere peculiarem illi addiderunt colorem, neque raro ejus initia tentarunt, ita ut non satis mirari possimus abjecta ista iudicia, quae multi nostrorum hominum tulerunt de tenui apostolorum dicendi scribendique facultate, deque obnoxia illa ratione, cui hoc nomine subfuisse dicuntur. — Ut vero ad rem nobis propositam revertamur, possumus a duabus potissimum partibus spectare gratissimam illam, quam nuper tetigimus, N. T. obnoxiam rationem, et si grammaticam verborum formam ac structuram, et si lexicalem eorum vim et potestatem quaeris. Jam vero res ipsa docet, necessitudinem illam, quam in priori loco posuimus, multo posteriori esse arctiorem, siquidem grammaticae leges, quippe quae sublimioris naturae in ipsa interna intellectus necessitate positae sunt et identidem loquentis animo obversantur, neque tantam offerunt phaenomenorum multitudinem, quantum verborum et loquutionum copia, plerumque sibi constant, quum contra in omnibus lingvis, ubi res et mores mutantur, verba quidem mancant, sed significationes flectantur ad temporum rerumque vicissitudi-

res et necessitates. Sed ne magnis quidem rerum conversionibus, nec multis decurrentibus seculis opus est ad talem mutationem inducendam. Quicumque enim lingua aliqua aut ore, aut litteris utitur, is utique ejus elementis et formis multis rationibus est adstrictus; copias vero, verborum significationes et applicationes quod attinet, tanto magis suo jure et arbitrio uti, et ex traditionis carceribus sese eximere solet, quanto minus in iis tantum, quæ experientiae subsunt et manibus quasi contrectantur, sed in quibus ideæ dominantur, exponendis et enarrandis versatur. Similiter et N. T. auctores non tam nominum inventores, quam rerum ipsarum, vocabulis significatarum, amplificatores sunt habendi. Et quæ non minima est in variis lingvis intelligendis comparandisque difficultas, non tam ex diversitate vocc., quæ in iis frequentantur, quam ex similitudine et cognatione repetenda, quæ nihilo tamen secius magnam admittit notionum dissimilitudinem in iis, quorum etymologia et forma eodem redit, eam vel maxime sentiet Lexicographus N. T., qui ultra litterarum apices sapere studet. Cum itaque plurima vocabula, quæ N. T. auctores ex communi lingvæ Gr. promptuario in suos usus converterunt, licet simile sonent et juxta easdem leges jungantur, nequam tamen idem significant, sequitur, quam maxima opus esse in talibus comparandis cautione, ut scilicet diversus orbis, qui singulis verbis proprius est, identidem animo obversetur. Discrepantiam aliquam universam, multis momentis conspicuam, et ad plurima expedienda idoneam, hic

notandam esse putavimus. Scilicet Græci omnia ad publicam hominum, qui in civitate vivebant, societatem ita retulerunt, ut civilis societatis nec non naturæ typus quasi universam normam iis offerret, ad quam omnes virtutes omnemque animi affectionem redigerent et explorarent; id quod et multorum verborum origo significat. At N. T. auctores, non huic empirico typo adstricti, non civile, sed religiosum semper curant momentum, et ad sublimiora tendentes identidem respiciunt ad internum illum animi tenorem, quem Christum professi et in se animadverterunt, et aliis ingenerare omni intentione allaborarunt. — Ita in vocc. πίστις, πιστεύω, πιστός, δικαιοσύνη, δίκαιος, δικαίω, ἄδικος, κλησίς, καλέω, παρακ', χάρις, σὰρξ, δόξα, et id genus aliis tractandis diligenter notanda est discrepentia illa, et si quæ loca exhibent ejusmodi terminos eadem potestate, qua in lingua Græca pro diversis ejus periodis occurrunt, hoc paucis iisdemque perspicuis indiciis monstretur. — Adsunt vero et multa alia vocc. N. T., quæ, quum aut rebus empiricis sint propria, aut alias in eodem rerum orbe dominantur, immediate illustrari possunt ex profana Græcitate. In quibus cavendum est, ne nimia eruditionis historicæ, geographicæ, physicæ mole laboret illorum vocc. tractatio, præsertim cum in iis ipsa disciplinæ cardo non versetur, et uberior eorum enarratio Lexicis, quæ realia vocant, nec non commentariis sit relinqvenda.

2.

Nec paucioribus cautelis opus esse crediderim, ubi de *hebraica* N. T. indole et colore agi-

tur. Fuere enim, qui Lexicographi provinciam multo brevius, facilius et certius se expellere et absolvere posse opinarentur, precipienda sermonem N. T. omnino hebraicum esse, scriptores non nisi interpretes habendos esse eorum, quæ prius hebraice, si non calamo, saltem animo conceperant, adeoque usque loquendi V. T. ejusque versionis Alexandrinæ nec non seriorem Aramæicam esse locupletissimam et fere unicum Lexicæ significationis eruditi fontem. Hinc illa prope mira et singularis hebr. voc. identidem comparandi et in subsidium vocandi consuetudo, quæ sæpe eodem jure eademque utilitate aliarum linguarum analogia conferatur. Res ipsa quidem docet, fieri non potuisse, quia primi religionis christianæ præcones, avitæ disciplinæ memores, si ipsam sermonis copiam, significationum vim et ambitum, singularem denique orationis colorem quæris, multa ex patrio sermone haurirent, ubi opus erat, ut novum circumspicerent præsidium, quo interveniente cum disciplinæ suæ alumnis et ore et litteris doctrinam communicarent, ita ut usus loquendi Judæorum inter linguam Græcam et N. T. pontem quasi intergerinum faciat, qui nunquam utique impune rescinditur. Neque enim velut fulminis ictu N. T. lingua animis apostolorum immissa est, neque in animis nostris reficitur neglecta omni cum præcedentibus momentis necessitudine singulorumque phænomenorum proprietate. Sed ex altera parte cavendum, ne vel ipsa religio christiana, vel ea, quæ concepta est, lingua Veteri T. nimis reddatur obnoxia. Neutram enim ut sobolem Judaicam esse

spectandam, vel exinde patet, quod ea, quæ utrique institutioni maxime propria sunt, omnium minimam offerunt affinitatem, et quod Jesus et apostoli sæpe in Judæorum erroribus refellendis, quod res sensibus subjiceretur, ipso formularum et imaginum Judaicarum involucro uterentur necesse erat, quibus itaque longe sublimiorem vim et potestatem subesse, res ipsa docet. — Quod vero *Alexandr. V. T. versionem* attinet, vix dubitandum est, quin Lexicographi N. T. et hoc ipso fonte justo confidentius promiscue usi fuerint, si nimirum respicimus diversam horum interpretum dexteritatem diversamque utriusque lingvæ peritiam, quæ manifesto alia est in aliis hujus versionis libris. Accedit, quod hæc res tum demum integra habenda esset, ubi hujus versionis textus, qui maxime corruptus quam plurimas difficultates criticis objicit, propius abesset a sinceritatis et castitatis idea. Quod si vel maxime unquam contingeret, tamen semper tenendum, non verba verbis simpliciter esse conferenda, in qua re plerumque acquieverunt N. T. Lex., sed latiore jam, jam strictiorem illorum ambitum sedulo esse respiciendum. — Quæ quum ita sint, non est, cur miremur, recentiorum non paucos, illo solivago tenore, qui nimis adhuc in Lexico *Bretschneideri* dominatur, feliciter superato, in Lexicali N. T. tractatione seriori lingvæ Græcæ, qualis imprimis post Alexandrum M. exstiterit, principatum assignasse, in quo mutato judicio, quod plerumque constanter sequutus est *Wahlus*, huic litterarum generi gratulandum esse videtur. Hac enim via, si qua,

impetramus, quod in hac re gravissimum est, ut disquisitio, fundamento magis historico, singulis momentis et vicissitudinibus conspicuo, superstructa, et cogitandi proprietatem, et ipsum peculiarem dictionis hellenisticæ colorem multo luculentius oculis subjiciat. Quum enim vicissitudines et conversiones, quibus inclinare coepit, quæ olim fuerat, lingvæ Græcæ puritas, plerumque indicii et testibus non contemnendis, licet neutiqvam locupletissimis, comprobari possint, ii contra, qui secus sentiunt, et ex figmento dialecti cujusdam, quæ aut nulla fuit, aut, quod fere eodem redit, non scriptis documentis superest, progrediuntur, semper in periculum incurrunt, ne per saltum, quem nunqvam dedit natura, vi quasi adhibita ipsum lingvæ adytum aggrediantur. Si qui vero non tam principatum lingvæ Græcæ quam potius coordinationis aliquam rationem inter Græcorum et Judæorum usum loqvendi in Lexicographia N. T. agnoscunt, ultro sine dubio nobis largientur, ex illa, quæ his ultimis annis victrix evasit, sententia multo æqvabiliorem naturæque magis congruam sequutam esse hujus disciplinæ tractationem. Quum vero illa utriusque lingvæ elementa in animis apostolorum neutiqvam ut caput mortuum coalescerent, sed invicem coagmentata et quasi coagulata novum aliquod elementum protruderent, cauendum est, ne hoc ultimum spectetur ut molesta compositio, cujus mechanica institui possit divisio in singulis. Ubi enim de lingvarum origine et usu agitur, versamur in regione, in qua non fixæ et stabiles formæ dominantur, quæ sem-

per eadem ratione recurrant, ubi vero singula sermonis phaenomena ex ipsis internae vitae fontibus libetius manant, immotis tantum, quos ipsa natura et animus scripsit, limitibus.

Quum itaque multa N. T. vocabula ex Graecorum, multa ex Judaeorum usu loquendi illustranda sint, plurima etiam singularem postulant tractationem. Sicut enim ipsa doctrina christiana novum omnino et singulare phaenomenon, in mundo spirituali obvium, est habenda, ita idem de illo sermonis medio, quo concepta est, statuendum; hujusque profundior pervestigatio non solum, quod res ipsa docet, conferet ad ipsas ideas religiosas accuratius reficiendas, sed etiam, quod vix divinarunt ii, qui horridam barbariem crebrosque solecismos in his libris identidem crepant, lucem affundet gravissimae quaestioni, nostra memoria varie agitatae, de sermonis ratione ad ipsius animi efficaciam. Accedit, quod ea, quam quaerimus, elementorum cribratio ipsius cadentis Graecitatis, cujus non copiosissimi sunt fontes, notitiam augebit, ita ut haec disquisitio etiam Philologorum interesse et possit, et debeat.

Enimvero, quum N. T. linguae, diversis illis elementis conflatae, plane alia sit ratio atque illius, quae ex suis modo et propriis copiis excolitur, quaestio oritur de diversa, quae inde suspensa sit, Lexicali tractatione. Sed ex iis, quae brevi antea de ejusmodi concretionis natura disputavimus, sequitur, Lexici condendi artem regulas, quibus illa diversitas adstricta est, neutiquam per singula cundo ad amussim revocare posse. Satis igitur habui,

universas quasdam rationes et principia in hac re monstrasse.

Scilicet ut Lexicographus suis vicibus perfungatur, necesse est ante omnia identidem animo impressum teneat et Græcæ et hebr. lingvæ diversum ingenium, prævam et propriam indolem, quam utraqve præ variis suis vicissitudinibus et periodis in ideis earumque signis fingendis et rebus pandendis sequitur; illius, quam supra tetigimus, copiam, accuratorem et mobilitatem; hujus vero uniformem simplicitatem, quæ, artificiosam flectendi componendiqve rationem recusans, neque eo formarum compendio contenta, sæpe ulterius progredi debet, quo rem sensibus admoveat et velut adspectabilem reddat. Dein diversus ille rerum orbis, in quo dominantur vocabula, quarum potestas enucleanda est, sedulo attendatur, utrum nimirum externis paritur atque internis, empiricis, civilibus, religiosis rationibus exprimendis æque paria sint, singulisne propria. Hæc cautio sæpe docebit, similitudinem, quæ primo obtuitu se offert, aut cum Gr. aut Jud. usu loqvendi, non excludere magnam dissimilitudinem, siquidem plurima in N. T. ab alio loco spectantur*). Nec vero etymologia spernenda est, ita ut non omnino accedere possimus sententiæ b. Tittmanni, raro in ipsa etymologia quærendam esse (synonymorum) rationem, inprimis apud scriptores N. T. (Lex. synon. N. T. specil. 2 p. 9). Qvos enim verba

---

*) cfr. pag. 38 sq.

gignendi derivandique rationes jam suppeditant nutus, eos et usus loquendi, longius utique procedens, sæpissime ita confirmat, ut, quo primum tincta fuerint verba colore, ejus plerumque servare soleant vestigia. Tum singulare elementum christianum, primitiva ipsius forma omniqve proprietate conspicuum, ex ipso religionis genio sincere et fideliter reficiatur, in qua re æqve lapsi sunt ii, qui obnoxiam rationem ad Jud. premebant, atqve ii, qui, Græc. vestigiis humerisque semper insistentes, rem omnem cum pulvisculo abstergere posse sibi visi sunt. Deniqve ratio habenda est ad individualitatem singulorum N. T. scriptorum, ad priorem ingenii culturam, qua imbuti ad scribendum accedebant, quæ alia erat in aliis, ad majorem, vel minorem efficaciam spontaneam, quam exhibent in scribendo, utrum fontibus, qui ore, vel litteris circumferebantur, uterentur, an sui juris essent.

3.

De discrimine, quod inter *Grammaticam Gr.* in universum et Novi Testamenti intercedit, non attinet hic fusius disputare, sed acquiescimus in universa, nuper proposita, observatione, quam et N. T. confirmat, grammaticas leges sibi plerumqve constare, neqve multum a varietate materiei affici. — Magis autem huc pertinet disquisitio de limitibus, qui in Lexicis N. T. condendis sint observandi inter quæstiones lexicographicas et grammaticas. Quo longius vero *Grammatica N. T.*, quæ hisce ultimis annis demum construi coepta

est, adhuc abesse videtur ab illa, cujus capax est, perfectionis idea, eo difficilius certos et definitos constituere licet terminos inter illam et Lexicographiam N. T., eoque minus offendemur mutua illa relatione, quam in recentissimis iisdemque præstantissimis utriusque disciplinæ præsiidiis animadvertisse nobis videmur. Ita, ut hoc utamur, nemo ingratus accipiet vel symbolas *Wineri* ad particulas N. T. subtilius tractandas, vel ægre feret observationes grammaticas altioris indaginis, quas *Wahlius* hic illic lexicali suo operi inseruit, quantumvis utrimque fateamur necesse sit, strictissime non his fuisse locum. — Quid? quod ipse *Passowius*, subtilissimus Græci sermonis indagator, non ita pridem professus est, pro ea, quæ nunc obtinet, Grammaticæ Gr. ratione, campos illius et Lexicorum nondum certo distingvi posse (l. c. p. 4).

Quum præterea e potestate verborum flectendi construendique ratio plerumque suspensa sit, sequitur, utramque disciplinam ita esse conjunctam, ut vel omni tempore de limitibus singulatim determinandis certari possit. Sed licet itaque fieri non possit, quia Lexicographia multas materiæ grammaticæ quæstiones respiciat, ut vocabulorum formas, præsertim insolentiores, defectivas, singulive scriptoribus proprias, formam vbb. activam, mediam et passivam, transitiv., intransitiv., compositionum naturam et indolem, diversas rationes casuum, quos et substantiva et vbb. aut immediate, aut intervenientibus præpositionibus sibi subjectos habent, præpositiones, quæ his verbis, sive huic verborum generi conjungi solent, et id ge-

nus alia (siquidem enarratio multorum locorum ea, quæ opus est, accuratione philologica institui nequit, nisi teneas et invicem compares omnem formam et juncturam, cujus vox aliquæ capax est); — tamen fatendum est, recentissimos imprimis Lexicographos N. T., parum memores, quæ de his libris componuntur Lexica non inferioribus scholis, sed iis lectoribus esse destinata, qui jamdudum cum universis grammaticæ Græcæ rationibus et usibus contraxerunt familiaritatem, omnem modum in hac re excessisse.

Ita multas vbb. flexiones habent, quæ plane analogicæ sunt, multas adjectivorum et adverbiorum comparationes, quæ ex paradigmate grammatico sponte sequuntur, et quæ interdum in singulares locos conjiciuntur, cfr. σπουδαῖος — ἑτενής — τίμιος, τελείος, χρηστότερος, etc., quum e contrario haud raro desideres anomaliam observatam in aliis insolentioribus formis, quæ notatio lexicalis generis est, ut μάταιος, αἰώνιος, ὁμοιος, ἀργός, etc., quæ quidem in N. T. et duplici et triplice terminatione utuntur. — Neque hæc incontinentia parum sibi constans, utpote nullis regulis adstricta, tantummodo in analytica verborum disquisitione, verum æque in syntactica offendit. *Wahlus* imprimis, quæ est singularis illius sedulitas et infructuosa diligentia, tam multus est in constructionum copia et varietate notanda (collatis adeo ad eandem rem probandam diversis Grammaticæ *Wineri* editionibus, vel in breviori clavi nuper emissâ!), ut ejusmodi satis leves et promiscuæ vbb. relationes et juncturæ sensim ut novæ sig-

nificationes spectentur, cfr. potissimum omnium fere præpositionum et multorum vhb., ut ἄνω, ἐπὶ, expositionem, quæ adeo dissipata est tantaque mole obruta, ut, etiamsi Lyncei aciem teneas, tamen in alto gurgite incertus hæreas, ita ut neutiquam imaginem aliquatenus continuam tibi informare possis. — Quid itaque dem? quid non dem?

Temperanda nobis videtur hæc utriusque disciplinæ vicinia consilii, quod utrique propositum est, diversitate et, quæ huic obnoxia est, diversa tractandi ratione. Scilicet quum lingvæ forma maxime sit Grammaticæ propria, materia contra Lexicis, sequitur, hæc neutiquam esse oneranda integro formarum recensu, quæ ex ipso paradi-gmate grammatico sponte illustrantur, sed eo diligentius ea sermonis phænomena esse notanda, quæ, quum ab ejusmodi canone recedant, diversam aliquam significationis, consilii, ætatis, loci, scriptoris rationem haud raro aperire videntur. — Ipsa tractandi ratio eo differt, quod Lexicographia satis habet, ejusmodi momenta, quæ utrique disciplinæ communia sunt, simpliciter et historice referre, ita ut laborando quasi præeat grammaticæ, cujus deinceps est tales insolentiores formas ulterius persequi, quo, quantum fieri possit, ad communes summas certasque causas revocentur, nec non ea, quæ aliena desolataque videri poterant, universo quodam conspectu conjungere et rationi subjicere. — Quod grammaticam denique attinet nominum et verborum juncturam, eas tantummodo relationes recipere debet Lexicographus, quæ vel

vinciæ, quum suum munus tenere debeat, facile obnoxium reddi, hoc simul accedit incommodi, quod multorum vbb. expositio, sejuncta a communi finitimorum scriptorum usu, satis exiliis et deserta evaderet, neque adeo præclaros ad veri intelligentiam, quæ instituta comparatione tantopere adjuvatur, aditus aperiret. Neque hac ratione tam facile perspicitur, quæ diversa ratio singulis scriptoribus intercesserit cum lingvæ copiis. In patris quidem, quorum ambitus et vis dogmatica late patet, aliquem usum, licet modo propædæuticum, offert ejusmodi segregatio. Sed in universum præstat, persequi eadem vocab. apud omnes scriptores, qui ad eundem sermonis orbem pertinent, notata simul, ubi obtinet, diversitate. Quum enim hac via universo sermonis thesauro, in N. T. obvio, potiamur, etiam singulorum phænomenorum intelligentia hoc universo colore adjuvatur, ita ut reciproca totius et partium rationes invicem sibi lucem affundant.

5.

Sed ubi de loco agitur, quem Lexicographia N. T. inter ceteras easdemque finitimas disciplinas occupat, diligenter inprimis cavendum, ne cum *Exegesi sacra* confundatur; et huic quidem cautioni tanto plus tribuendum, cum omnia fere illius præsidia limitibus hac ratione incertis vagentur, et plurima, quæ illam disciplinam moleste premunt, incommoda ex hac quæstione, turpiter neglecta, repetenda esse videantur. Scilicet multi, hac opinione ducti, Lexicographiam faciliiori s. s. expli-

tationi inservire, quod et ipsum *Fischerum* (de vitiis Lex. N. T.) secutum fuisse video, eo sponte delati sunt, ut, quæ commentariorum essent, anteciperent, alienis horum disquisitionibus Lexica obruerent, in singulorum locorum rationibus, collatis adeo diversis secus sentientium judiciis, reddendis laborarent, et in sensu cum significatione confundendo hæerent. In alienis itaque detenti, quæ suarum partium essent, posthabuerunt. Qua in re nescio, an Lexicographorum, tædium fere semper conquerentium, quippe quibus modo membra huc illuc disjecta observabantur, nec corpus ex singulis compositum, an lectorum, quibus profecto operosus labor erat per ejusmodi dumeta ambulare, an denique ipsius disciplinæ sortem magis doleam et deplorem. Tales vero acerbos fructus semper tulit exosa ista, quam multi adhuc jactant, sententia de disciplinis, quæ servant aliis (auxiliares vulgo vocant)*), quum contra ingenua et subtilis litterarum contemplatio doceat, in amplissimo illarum orbe nullam provinciam imperare, nullam servitute teneri. — Ut enim largiamur, eandem esse Lexicographiæ, quæ aliarum, et quidem præstantissimarum, disciplinarum rationem, quod scilicet, a certis quibusdam partibus spectatæ, aliis inservire videntur, inde

---

*) Multæ lexicalium instrumentorum inscriptiones hunc errorem quasi in ipsa fronte exhibent: Clavis, Nomenclator, Vocabularium, Dictionarium, Onomasticum. Voc. thesauri utique significantius est, sed justo ampliorem offert imaginem rei, neque omni ambiguitate immunem.

vinciæ, quum suum munus tenere debeat, facile obnoxium reddi, hoc simul accedit incommodi, quod multorum vbb. expositio, sejuncta a communi finitimorum scriptorum usu, satis exilis et deserta evaderet, neque adeo præclaros ad veri intelligentiam, quæ instituta comparatione tantopere adjuvatur, aditus aperiret. Neque hac ratione tam facile perspicitur, quæ diversa ratio singulis scriptoribus intercesserit cum lingvæ copiis. In parvis quidem, quorum ambitus et vis dogmatica late patet, aliquem usum, licet modo propædæuticam, offert ejusmodi segregatio. Sed in universam prestat, persequi eadem vocab. apud omnes scriptores, qui ad eundem sermonis orbem pertinent, notata simul, ubi obtinet, diversitate. Quam enim hac via universo sermonis thesauro, in N. T. obvio, potiamur, etiam singulorum phenomenorum intelligentia hoc universo colore adjuvatur, ita ut reciprocae totius et partium rationes invicem sibi lucem affundant.

5.

Sed ubi de loco agitur, quem Lexicographia N. T. inter ceteras easdemque finitimas disciplinas occupat, diligenter inprimis cavendum, ne cum *Exegesi sacra* confundatur; et huic quidem cautioni tanto plus tribuendum, cum omnia fere illius præsidia limitibus hac ratione incertis vagentur, et plurima, quæ illam disciplinam moleste premunt, incommoda ex hac quæstione, turpiter neglecta, repetenda esse videantur. Scilicet multi, hac opinione ducti, Lexicographiam faciliiori s. s. expli-

non sequitur, in hac solivaga contemplatione continuo esse subsistendum. Nihil enim in litteris compendii vel utilitatis causa suscipiendum. Licet ita quoque quaestiones Lexicales insigniter adjuvent interpretationem, tamen suum tuentur et proprium locum, suisque inserviunt, neque aliunde repetendis, consiliis. Nam alia profecto ratio est ejusmodi scientiae, quum a primis tenerisque initiis progreditur, usus et indigentiae rationibus provocata, ita ut vix evitari possit, quin huic vel illi alieno consilio subjecta inserviat, unde vicissim succum aliquem et halitum parcius trahat; alia vero (nam et in litteris valent, quae scripta leguntur, "non pane solo vivere hominem"), ubi, diutius exulta, incertos et vagos, quibus ipsa una cum finitimis disciplinis circumscribatur, limites excedens servitutisque conditione exempta, suum, in quo dominetur, campum sibi vindicat. Qua assertionem equidem non negaverim, alias disciplinas aut ita natura esse comparatas, aut tantae auctorum conditorumque dexteritati et sagacitati primitus committi, ut, quum primum fuerint exortae, jam in incunabulis, quid ipsis propositum sit, vel maxima perpisuitate significant.

Ac primum quidem, cum sermo et ex verbis et ex enuntiationibus sententisque constet, reddit diversa Lexicographi et interpretis provincia magnam certe partem ad celeberrimum illud significationis et sensus discrimen. Significatio enim, utpote notio, quae ex cogitationis ususque loquendi legibus voci cuidam competit, inprimis obversatur Lexicographo; sensus vero s. notio, quam

singuli scriptores in casu, ut dicunt, verbis subiiciant, interpreti; res quippe ipsa docet, significationes numerari posse, et intra certos limites cogi; ambitum vero s. sensum esse adeo infinitum, ut ejusmodi universae mensurae et conspectus non capax sit. Et eam mihi semper de Lexicographia, quae nominis vim et dignitatem tueretur, animo informavi ideam, ut crederem, ejus esse, praesidiis, quae etymologia, lingvarum analogia et usus loquendi offerunt, religiose adhibitis, vocabulorum originem et aetatem investigare, nec non significationum modos, terminos et successionem, synonymorum rationem, similitudinem et imprimis dissimilitudinem perspicere, inquirere in rationem, cur certa quaedam vocabula illi, in quo dominantur, idearum orbi proprie adstringerentur, quomodo ex mutata morum opinionumque facie idearum quoque formae et rerum signa peculiarem traherent colorem, quomodo singulorum vbb. ratio et usus interdum manifesto referant diversam diversorum, non dico seculorum, sed scriptorum indolem et ingenium; unde denique factum sit, ut, quum alia novarentur, alia contra rarescerent sensim, paullatim usu decederent, et denique interirent*). — Satis amplum vides et erectum studium laborisque plenum, sed eo ipso nec tædium insimulandum, nec sua et propria mercede orbandum, neque alienis consiliis mancipandum, sed tanto pluris faciendum, quum ejus-

---

*) Cfr. *F. A. Wolf*, Darstellung d. Alterthums Wissensch. p. 100 sq.

modi sermonis phaenomena, quæ persequitur, mente tantummodo comprehendantur, et lætissima sæpe omnium fere animi facultatum applicatione et usu ad eorum notiones eruendas opus sit.

Quod vero universam vocc. potestatem Lexicis eruendam proposuimus, id non hanc vim habet, ut putemus, eorum conditores philosophando et a priori, ut dicunt, disquirendo omnia impetrare, quæ opinione ex aura arrepta in eamque iterum redeunte vix aliud sobrio et subtili linguarum studio accidere potuit perniciosius. Qvis enim ignoret, quanta scilicet sapientia a temere philosophantibus obtrusa sit N. T. invito, ubi illud nihil nisi naturam vitamque spirabat? Et tulit utique hæc ætas nostra, qui est prope mirus reciprocantium rationum tenor, homines, qui, nimio conjectandi studio abrepti, spretoque loquendi scribendique usu, sæviunt in Lexicographiam empiricam, v. c. *Drechsler* Erlangens. in *Lexicogr. Semitic.* Enimvero, ne fides historica periclitetur, tenendum est, sublimiorem principiisque temperatam tractationem ex re ipsa sedulo contemplata progredi debere. — Sed hoc modo significare volui, Lexicographi multo magis referre, verborum significationem et tenorem, qualis luculentis S. S. locis prostat, et ex cogitatione sponte sequitur, eruere, quam, quod sæpissime factum est, in singulis tricari locis. — Interpres contra, qui singula monumenta, non solum diverso diversorum scriptorum ingenio, sed et argumenti, consilii, contextus aliarumque rationum diversitate temperata, aggreditur, per singula eundo usus

quam maxime, peculiare in locis in quæ incidit enarratio obvios aperire propriumque colorem, quantum fieri potest, reficere debet. Ab illo momento quodammodo ordiatur necesse est, ubi disquisitionibus suis finem imposuit Lexicographus, ita ut non dubitandum sit, quin, quo magis Lexicographia N. T. suis perfuncta fuerit vicibus suosque agnoverit limites, eo quoque lætior interpretationis, ejusmodi præviis quæstionibus lexicalibus, quarum mole nunc plurimi commentarii obruti sunt, exemptæ, facies arrideat.

Licet præterea Lexicorum conditores et indolem auctorum, quorum scriptis ut disquisitionis suæ fontibus utuntur, et res, quas persequuntur, sedulo semper respicere debeant, tamen illorum quæstiones non tantum ab ipsa rerum varietate afficiuntur, quantum ipsa enarratio. Fuerunt quidem, qui, grammaticæ interpretationis dulcedine capti, negarent, interpretandi modum ita a rebus affici, ut in alia re alia interpretandi ratio esse debeat (cfr. *Ernesti* dissert. p. grammat. interp., in opp. phil. et crit. 2 ed. p. 225). Possis utique hoc in universum iis largiri, si gravissimum tantummodo et maxime commune, quo utendum sit, præsidium spectes, et in qualicunque, vel veri, sensus expositione acquiescas, quia multis patientius hæc provincia contineri videtur. Sed equidem adsentior *Lückio* monenti, illam quidem interpretandi regulam modo atrium aperire, qui vero huic adjungendus est, ex peculiari doctrinæ christianæ et singulorum scriptorum indole suspensus enarrandi modus, illum demum ipsum cor-

dis adytum nobis recludere (Theol. Stud. u. Krit. 1830. 2. H. p. 420). Cum enim idearum sensuumque varietate varie afficiantur mortalium mentes, quam vim, dictis et scriptis expressam, interpretes reficere oporteat, ut ipsius scriptoris locum omnino occupent et tueantur ejusque imaginem intus suscipiant, patet, et universum illud consilium, interpretationi propositum, nimis arctis finibus esse circumscriptum, et aliam rationem tenendam esse in scriptoribus historicis (in quibus iterum interest, utrum simpliciter narrent et se rebus quodammodo subjiciant, an liberius ipsi de eventibus ratiocinentur), aliam in rhetoricis, poeticis, aliam in iis locis, quæ doctrinæ capita simpliciter, neque alio admisto colore, exponunt. His vero omnibus minus movetur Lexicographus, cui modo lingvæ copia et vis observatur.

Sequitur ex iis, quæ jam dicta sunt de discrimine inter Lexicographiam et interpretationem, diversis quoque dotibus opus esse in utraque provincia rite et cum fructu suscipienda. Sicuti enim nullum in litteris collocatum studium succedere solet, nisi semper teneas nexum, quo cum aliis finitimis contineantur, et quasi ob oculos identidem tibi obversetur finis, ad quam in singulis sit enitendum, ita quoque hæc objectiva contemplatio rei sponte deducit ad subjectivas ejus impetrandæ conditiones. Quantumvis enim in singulis disciplinis tractandis ii plerumque aliis præstare solent, qui et in vicinis regionibus vires suas et fortunam experti sunt, et N. T., quæ circumferun-

tur, Lexica vix ea mole laborassent, si eorum conditores, et alias in ipsis libris enarrandis occupati, utriusque studii diversitate quasi in ipso actu rerum animadversa, sibi in singulis temperare didicissent, tamen una harum occupationum magis est quam altera diversorum ingenio accommodata. Scilicet in Lexicis N. T. condendis præter accuratissimam lingvæ familiaritatem requiritur maxime subactum ingenii acumen, quod vel minutissimis, quæ videntur, discriminibus notandis par est, non vulgaris mentis sobrietas et subtilitas, quæ universam imaginem illius rationis et tenoris, qui in singulis verbis cernitur, persequi et exhibere valet, magna industria et assiduitas, quæ vel apicibus litterarum sedulo contemplandis et sincere comparandis non defatigatur, dein non mediocris continentia, quæ omnem superfluae et alienæ eruditionis, cujus quo vilior est annona eo sæpe frequentior ostentandæ opportunitas et tentatio, molem declinans, justos, quos operis ratio scripsit, limites servat, omniaque ad summam disciplinæ ideam et quasi conscientiam, qua sola ducitur, refert, ea denique perspicuitatis virtus, quæ probe cogitata et rite separata verborum et definitionum concisione exponere valet, ne descriptionibus late fuis turbetur animus, et, significationibus temere quasi per sortes inter se conjectis, omnia urgeantur et in angustias adducautur. Itaque Lexicographus non tam in peculiarem singulorum scriptorum locum se insinuare illumque tueri studet, quam potius universam verborum, quæ lingua offert, copiam et potestatem persequitur, vel eam, cujus

fortasse ne ipsi scriptores quidem in casu sibi perspicue consci erant, quam naturæ quodam impetu sibi subjecisse videntur. In hoc vero rerum orbe magis quam in enarrandi munere spiritus aliquo communi, in omni lingvæ fabrica se exserente, ducimur, ita ut illa totius sermonis intelligentia, quam suppeditant Lexicales quæstiones recte et feliciter institutæ, referat locum, quem occupat ille, cui, si ad summos quosque fontes altissimaque terræ juga ascenderit, in terras ab utraque parte subjacentes, fluminumque omnis generis decursus flexuosos universumque ambitum prospectus patet, ut verbis utar ingeniosissimi *Hupfeld* in comment. de emend. Lexic. Semit. ratione p. 42. — Interpreti contra quum multo arctior intercedat cum singulari ingenii monumento, quod enarrare aggreditur, ratio et necessitudo, et opus est animo ipsius auctoris non dissimili, quo ipsa adeo natura duce, consultis utique universis interpretandi præsiidiis, in earundem idearum et sensuum communionem venire possit, ut omnia et singula non solum utcunque reficiat, sed et eo modo et colore reficiat, quo origine tenus ipsis scriptoribus obversabantur. Talem enim animi affinitatem interdum quodammodo compensare aliorum interpretandi præsidiorum defectum, siquidem in hac re omnia pendent ex adsimulatione rerum, quæ suscipiuntur, et ejus qui suscipit, cum aliorum tum *Augustini* exemplum docet. Cum itaque ex hac statuendi sentiendique congruentia, quæ non tam studio quam naturæ debetur, magnam certe partem suspensus sit suc-

cessus, quo in enarrando utuntur, ita ut non in-
 epte dixeris, singulis scriptoribus suos nasci, non
 fieri interpretes, similibus quippe naturæ mun-
 ribus oratos, semper nobis temeraria visa sunt
 eorum conamina, qui ad integrum N. T., in quo
 diversum diversorum scriptorum ingenium manife-
 sto se exhibet, perpetuis commentariis illustran-
 dum se accinxerunt, quod quidem etiam his ul-
 timis annis non pauci auspicati sunt*). Licet enim
 probabili aliqua specie se commendare videatur,
 quod prætendunt, votum, ut æqvabili, ab uno sci-
 licet interprete profecta, omnium librorum enar-
 ratione ita demum hæc ars sibi constet, tamen
 vanum est. Enimvero ut huic litterarum generi
 in universum stet suus constantiæ et congruen-
 tiæ honos, et ipsi sincere et enixe optamus. Sed
 hoc jam impetratum iri confidimus certis quibus-
 dam et stabilibus ex ipsa re nata ductis princi-
 piis continuo respiciendis. Quidquid vero non hac
 via effici potest, id nequiquam, quasi res mecha-
 nica esset, extorquendum est, quippe quod fieri
 non potest, nisi simul alia eaqve gravissima con-
 silia irrita fiant et pessumdentur. — Sed ab hac
 observatione, ad quam cum res ipsa, tum vero
 præstantissimorum hujus artis auctorum exemplum
 nos deduxit, et quam nostra quoque ætate multa
 scripta exegetica sensibus quasi propius admo-
 visse videntur, ad propositum nobis redeundum est.

---

*) Quorum recensum exhibet *Theile*, notitia novi com-
 ment. in N. T. p. 24 sq. Lips. 1829.

Scilicet et aliæ quidem sunt disciplinæ, quarum fines hic illic attingit Lexicographia N. T., ita tamen, ut salvus et incolumis ipsius locus maneat, v. c. quæstiones archæologicæ et dogmaticæ, quæ biblicas notiones, quas singulæ sibi vindicant, ulterius quam Lexica persequuntur. De quo discrimine non attinet fusius hic disquirere, non tam quia cum nonnullis metuimus, ne, tot limitibus positis et rite observatis, sacrarum librorum interpretatio in partes justo plures et disjunctiones dilabatur (nam sublimiorem omnium, quæ circa unum supremum punctum volvuntur, momentorum conjunctionem, nunquam oblivioni tradendam, ipsa adeo disjunctio magis perspicuam reddit), quam potius, quia illa necessitudo, multo remotior, non facile ita nobis fraudem facere potest, ut peculiarem Lexicogr. tenorem hic perperam judicemus.

IV.

Quum itaque demonstrasse nobis videamur, Lexicographiam N. T. non idem sequi quod Grammatica N. T., Exegesis, vel aliæ finitimæ disciplinæ, quibus philologia sacra continetur, ad eam nunc delati sumus quæstionem, quid proprie præstare, et ad quamnam supremam metam eniti debeat. — Licet autem variæ formulæ hic sese offerant, tamen re accuratius pensitata ita fere optime principium L. enuntiari posse videtur: accuratam et expressam imaginem exhibeat illius sermonis copiam, quæ in N. T. adest, ita ut sincera *vocabulorum* vis et potestas genetice suisque ma-

xime manifestis sedibus annexæ aperiuntur, et comparatione instituta cum profana Græcitate subinde pro diversis hujus vicissitudinibus nec non cum usu loquendi Judæorum, et per se spectatæ ratione habita ad proprium, quem traxerunt, colorem, repetendum illum cum ex ipso religionis christianæ genio et tenore, tum vero ex individua singulorum scriptorum indole et natura, quantum scilicet hæc certis quibusdam indiciis se exerit.

Res ipsa quidem docet, non opus esse, ut omnia vocabula in N. T. obvia ad hanc universam normam per singula ducantur; quisque autem sine dubio ultro nobis largietur, principium, si quidem expetitur, non ex talibus esse repetendum, quæ omnino ex Græco fonte cadunt, sive aliunde extrinsecus advecta sunt, sed ex iis, quæ ipsam hujus disciplinæ naturam et indolem constituunt. Scilicet in principio L. circumspectiando maxime id secuti sumus, ut formula quædam exhiberetur, quæ omnes et singulas, quibus hæc provincia adstricta est, leges et regulas ita suo ambitu comprehenderet, ut facili, perspicua et apta ratione inde deduci possent. Unitatis vero laudem, quam alias in principiis urgent, hic nemo præter rem natam expectabit. Facile enim perspicitur, sermonem N. T., diversis quippe elementis compositum, quorum nullum negligere debet Lexicographus, non redigi posse ad ejusmodi formulam, maximo verborum compendio contentam, quam aliæ disciplinæ quasi in ipsa fronte exhibent, licet sæpius utique hoc nomine omnem modum excessisse videantur. — Sed, quod in hac re maximum esse putamus, ex

ea, quam præcepimus, tractatione perspicietur, quæ ratio singulis N. T. auctoribus intercesserit cum prima rei christianæ forma iisque lingvis, quarum elementis conflatae sunt illæ sermonis copiae. — Hoc præterea in hac universa quæstione potissimum nobis propositum erat, ut, quantum forma et modus rei tractandæ valeat ad justam cognitionem, et quam arcta inter formam et materiam intercedat necessitudo, ex qua illa quidem hanc totam penetrare debeat, identidem animo obversaretur; qua præceptione nescio an nulla nostra imprimis ætate gravius sit inculcanda. Nam res eo cessit, ut proximis certe abhinc annis et ii, qui philologiæ sacræ auctores et adiutores nominis fama celebrarentur, toti fere in eo essent, ut materiam undecunque circumspicerent et augerent, sed de historicæ cognitionis sollicitæ congestæ mole ita adornanda et digerenda, ut adauctæ copiae auctiorem quoque et amoeniorem animo præberent cultum, nihil propemodum cogitarent. Unde diversis hujus disciplinæ ramis accidit, ut, licet rivi extrinsecus manarent, tamen, internæ vitæ fontibus obturatis, omni succo destituti parum gratam et amoenam faciem contemplantibus offerrent. Fatendum quidem est, immensam illam, quæ videtur, eruditionis molem imponere iis, qui nesciunt, quam vilis sæpe sit ejus annona, et quanto nihilo tamen secius pretio illam vendant, simplicitatis quippe, congruentiæ, concinnitatis aliorumque gravissimorum consiliorum detrimento atque jactura.

His vero nihil equidem materiei detraxerim, cui utique sua vis suusque honos etiam in hoc re-

ram orbe semper manebit; sed ea est hujus artis in praesenti conditio, ut non tam mole extrinsecus adscita adaugeatur necesse sit, quam potius intrinsecus ex suis ipsius principiis excolatur, quo, omnibus via et ratione excussis, recto talo stare firmoque gressu procedere discat. Et id quidem nemini Lexicographorum N. T. contigisse video, ut, ad priorem provinciae partem intentus, eodem studio, ne dicam successu, in posteriore elaboraret. Sed praeter sedulam phaenomenorum, quae extrinsecus se offerunt, contemplationem, disciplinae ratio vel maxime exigit, ut ad ipsam creatricem ideam, quae naturae in sua mira et veneranda fabrica observata fuisse videtur, diligentissime attendas. — Quae ut facilius ad lucem protrahatur, cum saepius tum vero in ipso principio declinavimus otiosam illorum sedulitatem, qui omnia loca, ubi vox aliqua occurrit, sollicite notanda et transcribenda putant, in notissima illa clausula (“Saepe non legitur”) sibi magnopere placentes, quae cura, concordantiis potius quam Lexicis propria, tantum abest, ut scientiae rationem referat, ut modo inferiorem empiriam et commoditatem redoleat, ex quo jugo ut tandem aliquando haec quoque disciplina emergat, laeti speramus et auguramur. Omnia illa loca materiam utique Lexicographo offerunt, de qua meditandum, sed tantum abest, ut iis congestis et ad alienos, maxime exegeticos, usus dispositis, ipsa disciplina contineatur, ut ne primis quidem lineis illius imaginem animo adumbratam teneas, nisi hanc provinciam sui juris suique ipsius consilii spectes, et in ea tractanda con-

tinuo in ipsius animi efficaciam et conscientiam religiosam, linguam ejusque copias sibi subjicientem, altius penetrare studeas.

Quæ quum ita sint, ipsam disciplinæ ideam prius paucis adumbrandam esse putavimus, quam ad singula emendenda descendendum; quibus, si hæc universa rei tractatio, cui, ceu primo in hoc litterarum orbe periculo, tanto facilior venia erit, æquis et idoneis arbitris non improbata fuerit, jamjam manum admovebimus.

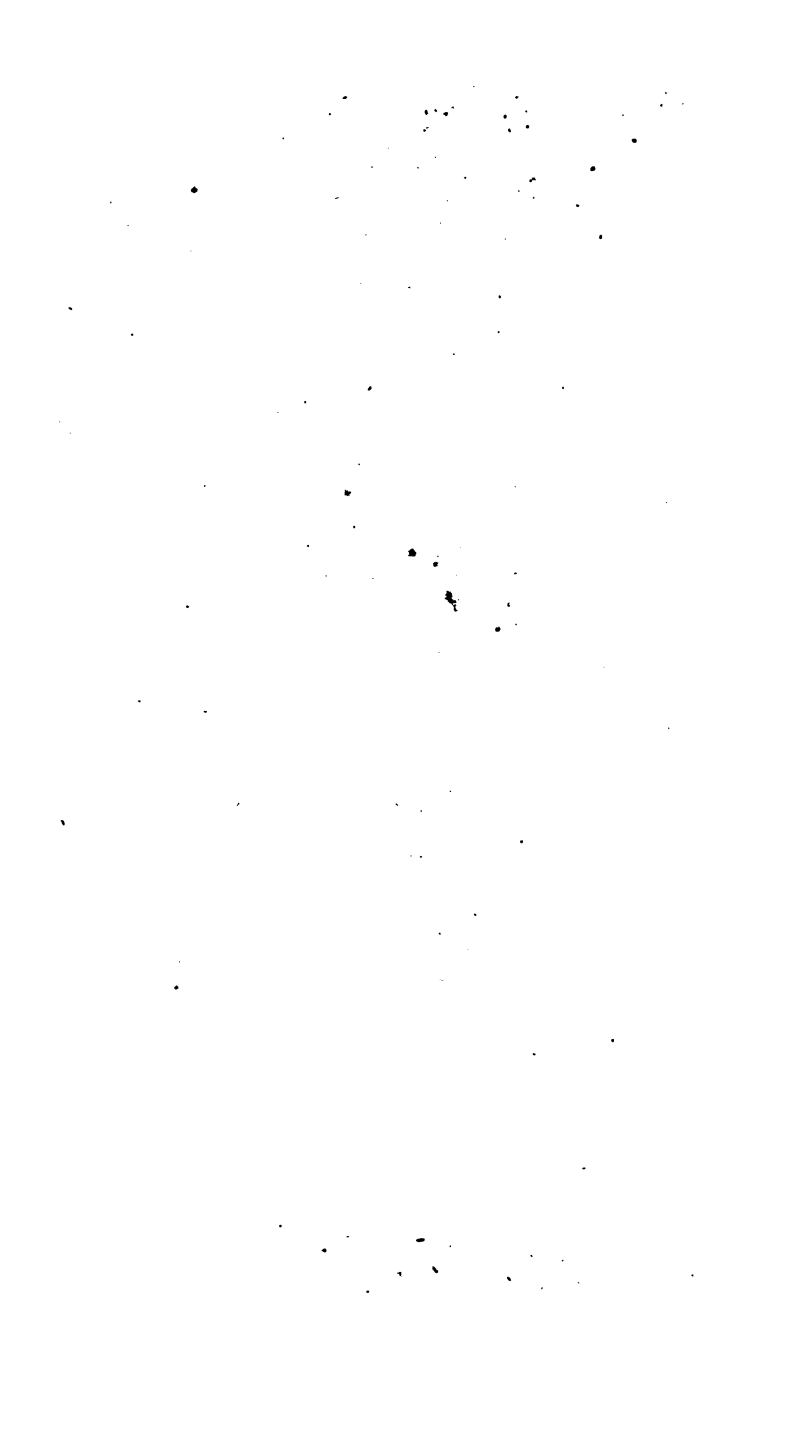

1/6

1/6

1/6

